

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ ҲУЗУРИДАГИ
ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02
РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ

НАРИМАНОВ БЕКЗОД АБДУВАЛИЕВИЧ

**ЎЗБЕКИСТОНДА НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ
ТАШКИЛОТЛАРИНИНГ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ**

**12.00.02. – Конституциявий ҳуқуқ. Маъмурий ҳуқуқ.
Молия ва божхона ҳуқуқи**

**юримдик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент – 2020

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати мундарижаси

Оглавление автореферата диссертации доктора философии (PhD)

**Contents of the abstract of the dissertation of the Doctor of Philosophy
(PhD)**

Нариманов Бекзод Абдувалиевич

Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотларининг
ташкилий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш.....3

Нариманов Бекзод Абдувалиевич

Совершенствование организационно-правовых основ
негосударственных некоммерческих организаций в Узбекистане.....25

Narimanov Bekzod Abduvalievich

Improving the organizational and legal framework of non-state
non-profit organizations in Uzbekistan.....43

Эълон қилинган илмий ишлар рўйхати

Список опубликованных научных работ

List of published scientific works.....47

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ ҲУЗУРИДАГИ
ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02
РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ

НАРИМАНОВ БЕКЗОД АБДУВАЛИЕВИЧ

**ЎЗБЕКИСТОНДА НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ
ТАШКИЛОТЛАРИНИНГ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ**

**12.00.02. – Конституциявий ҳуқуқ. Маъмурий ҳуқуқ.
Молия ва божхона ҳуқуқи**

**юримдик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент – 2020

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси мавзуси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясида В2020.3.PhD/Үи403 рақам билан рўйхатга олинган.

Диссертация Тошкент давлат юридик университетида бажарилган.

Диссертация автореферати уч тилда (ўзбек, инглиз, рус, (резюме)) Илмий кенгашнинг веб-саҳифасида (<https://tsul.uz/uz/fan/avtoreferatlar>) ва «ZiyoNET» Ахборот таълим порталида (www.ziyounet.uz) жойлаштирилган.

Илмий раҳбар:

Мусаев Бекзод Турсунбоевич,
юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент

Расмий оппонентлар:

Мухамедов Ўткирбек Хазраткулович,
юридик фанлар доктори, профессор

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич,
юридик фанлар доктори, доцент

Етакчи ташкилот:

Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитасининг Божхона институти

Диссертация ҳимояси Тошкент давлат юридик университети ҳузуридаги Илмий даражалар берувчи DSc.07/30.12.2019.Үи.22.02 рақамли илмий кенгашнинг 2020 йил 27 ноябрь соат 10:00 даги мажлисида бўлиб ўтади (Манзил: 100047, Тошкент шаҳар, Сайилгоҳ кўчаси, 35-уй. Тел.: (99871) 233-66-36; факс: (99871) 233-37-48, e-mail: info@tsul.uz).

Диссертация билан Тошкент давлат юридик университети Ахборот-ресурс марказида танишиш мумкин (938-рақам билан рўйхатга олинган). (Манзил: 100047, Тошкент шаҳар, Сайилгоҳ кўчаси, 35-уй. Тел.: (99871) 233-66-36).

Диссертация автореферати 2020 йил «12» ноябрда тарқатилди.

(2020 йил «12» ноябрдаги 7-рақамли реестр баённомаси).

Р.Р.Хакимов

Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш раиси, юридик фанлар доктори, профессор

И.Р.Беков

Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш котиби, юридик фанлар номзоди, профессор в.б.

М.А.Ахмедшасева

Илмий даражалар берувчи илмий кенгаш ҳузуридаги Илмий семинар раиси, юридик фанлар доктори, профессор

КИРИШ (Фалсафа доктори (PhD) диссертация аннотацияси)

Диссертация мавзусининг долзарблиги ва зарурати. Дунёда нодавлат нотижорат ташкилотлари «учинчи сектор» сифатида жамият ҳаётидаги ижтимоий, иқтисодий, экологик ва маданий-маърифий муаммоларни ҳал қилиш, жамоатчилик назоратини амалга ошириш орқали «эзгу бошқарув» концепциясини амалга ошириш, БМТнинг 2030 йилгача эришилиши лозим бўлган 17 та Барқарор ривожланиш мақсадлари ва уларга боғлиқ бўлган 169 вазифаларни бажаришда давлатга асосий кўмакчи сифатида белгиланган¹. Мазкур вазифаларни бажариш зарурати айниқса COVID-19 пандемияси вақтида жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий ёрдамга муҳтож қатламларини қўллаб-қувватловчи волонтерлик ҳаракатлари шаклида ўзининг самарадорлигини кўрсатди.

Жаҳонда жамоатчилик назоратини таъминлаш, жамият ҳаётида нодавлат нотижорат ташкилотларининг иштироки масалалари юзасидан қатор илмий тадқиқотлар амалга оширилмоқда, жумладан фуқаролик жамияти институтларининг давлат органлари билан ўзаро муносабатлари нисбатини аниқлаш, жамиятни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш, жисмоний ва юридик шахсларнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш воситаларини кенгайтириш, норматив-ҳуқуқий ҳужжат лойиҳаларини жамоатчилик экспертизасидан ўтказиш, уларнинг жамоатчилик билан маслаҳатлашув ва эшитувларини инновацион шакл ва усулларини ишлаб чиқиш, соҳага «ақлли бошқарув» концепцияларини жорий қилиш масалаларига муҳим илмий-амалий аҳамият касб этадиган тадқиқот йўналиши сифатида алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Республикамизда «Жамият – ислоҳотлар ташаббускори» деган янги ғояни ҳаётга татбиқ этиш йўлидаги устувор вазифаларни бажаришда нодавлат нотижорат ташкилотлари иштирокини таъминлаш, уларни давлат ҳокимияти билан мулоқотини кенгайтириш, «халқ дипломатияси» институтини ривожлантириш, жумладан мамлакатни нуфузли халқаро рейтингларда эгаллаган ўрнини яхшилашда нодавлат нотижорат ташкилотларининг имкониятларидан кенг фойдаланиш, давлат ҳокимияти органлари томонидан нодавлат нотижорат ташкилотларининг мустақиллиги ва улар фаолиятига аралашмаслик принципларига қатъий риоя қилиш бўйича кенг қамровли чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. «Мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиш жараёнларини тартибга солишда давлат иштирокини камайтириш, давлат бошқаруви тизимини марказлаштиришдан чиқариш ва демократлаштириш, давлат-хусусий шерикликни кенгайтириш, нодавлат, жамоат ташкилотлари ва жойлардаги ўзини ўзи бошқариш органларининг ролини ошириш»² масалалари устувор вазифа этиб белгиланган бўлиб, мазкур вазифалар ушбу соҳага замонавий ахборот

¹ <http://www.un.uz/uzb/pages/display/sdgs>

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги Фармони // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда.

технологияларини татбиқ қилиш ва бу борадаги қонунчиликни халқаро стандартларга мослаштиришни долзарб этиб белгиламоқда.

Ўзбекистон Республикасининг «Нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисида»ги Қонуни (1999), Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Жамоатчилик палатасини ташкил этиш тўғрисида»ги ПФ–5980-сон (2020) Фармони, Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Мамлакатимизда ижтимоий-иқтисодий соҳадаги ислохотлар устидан жамоатчилик назорати самарадорлигини, шунингдек, фуқароларнинг демократик ўзгартиришлардаги фаоллигини оширишга оид кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПҚ–4473-сон (2019), «Фуқаролик жамияти институтларини ривожлантиришга кўмаклашиш борасидаги кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПҚ–2085-сон (2013) қарорлари ва мавзуга оид бошқа қонун ҳужжатларида белгиланган вазифаларни амалга оширишга ушбу диссертация тадқиқоти муайян даражада хизмат қилади.

Тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг устувор йўналишларига мослиги. Мазкур тадқиқот республика фан ва технологиялар ривожланишининг I. «Демократик ва ҳуқуқий жамиятни маънавий-ахлоқий ва маданий ривожлантириш, инновацион иқтисодиётни шакллантириш» устувор йўналишига мос келади.

Муаммонинг ўрганилганлик даражаси. Мамлакатимизда фуқаролик жамияти институтлари, нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятининг ҳуқуқий тартибга солишнинг конституциявий-ҳуқуқий ва маъмурий-ҳуқуқий масалалари Ш.Якубов, Ш.Назаров, Д.Холмонова, Л.Б.Хван, Ж.Неъматов, З.Маҳмудов, Н.Садықов, Л.Котовалар томонидан, фуқаролик жамияти институтлари, уларнинг назарий-ҳуқуқий асослари А.Х.Саидов, С.М.Адилходжаева, Ҳ.Б.Бобоев, О.Т.Хусанов, Х.Т.Одилқориев, Ш.И.Жалилов, З.М.Исломов, Б.И.Исмоилов, Ф.Х.Рахимов, А.А.Тўлагановлар³ томонидан тадқиқ қилинган.

Хорижий мамлакатлар олимларидан Morris-Suzuki T., Davies T. R, Cernea M. M., Tvedt T., Tesseur W., Матвеева Т. Д., Оспанова Д. К., Калинина О. Е., Е. Г., Ford M. T., Абрамова О. Р., Каменева В.М., Тарханова Е. Г., Lewis D, Bostock, J., Teicher, J., Liang, X., Joachim, J., Billis D., Awasthy P., Anheier Н. К., Toepler S. ва бошқаларнинг тадқиқот ишларида ноҳуқумат ташкилотлар ва «учинчи сектор»нинг жамият ҳаётидаги ўрни, замонавий тенденциялари, волонтерлик ҳаракатлари, ушбу ташкилотларни ташкилий-ҳуқуқий асосларига оид ривожланган давлатлар тажрибаси тадқиқ қилинган⁴.

Шунга қарамасдан, замонавий шароитларда нодавлат нотижорат ташкилотларини ташкилий-ҳуқуқий асосларини конституциявий ва маъмурий ҳуқуқ нуқтаи назаридан такомиллаштириш, хорижий давлатларнинг ижобий тажрибаси ва халқаро стандартларни таҳлил қилган

³ Мазкур олимларнинг илмий ишлари диссертация ишининг фойдаланилган адабиётлар рўйхатида берилган.

⁴ Мазкур олимларнинг илмий ишлари диссертация ишининг фойдаланилган адабиётлар рўйхатида берилган.

ҳолда Ўзбекистон Республикасининг қонунчилигини такомиллаштириш масалалари комплекс тадқиқот иши сифатида ўрганилмаган.

Диссертация тадқиқотининг диссертация бажарилган олий таълим муассасасининг илмий тадқиқот ишлари режалари билан боғлиқлиги. Диссертация мавзуси Тошкент давлат юридик университетининг илмий тадқиқот ишлари режасига киритилиб илмий тадқиқотларнинг устувор йўналишлари доирасида амалга оширилган.

Тадқиқотнинг мақсади Ўзбекистон Республикасида нодавлат нотижорат ташкилотларини ташкил қилиш ва уларнинг фаолият кўрсатиши билан боғлиқ муносабатларнинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштиришга қаратилган таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқишдан иборат.

Тадқиқотнинг вазифалари:

нодавлат нотижорат ташкилотлари тарихи ва ривожланиш тенденциялари таҳлил қилиш;

нодавлат нотижорат ташкилотлари тушунчаси ва улар фаолиятининг ҳуқуқий табиатига оид комплекс тадқиқотлар ўтказиш;

Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотлари ташкилий-ҳуқуқий асосларининг ривожланиши, унинг босқичларига тизимли баҳо бериш;

Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотларининг ташкилий-ҳуқуқий шакллари, уларни ҳуқуқий асосларини шакллантириш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш;

нодавлат нотижорат ташкилотлари ва уларнинг рамзларини давлат рўйхатидан ўтказишнинг ҳуқуқий тартиботини такомиллаштириш истиқболларини таҳлил қилиш;

Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотларининг давлат органлари билан ўзаро муносабатига ҳуқуқий баҳо бериш, мавжуд амалиётни таҳлил қилиш;

Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотлари билан боғлиқ маъмурий тартиб-таомилларни такомиллаштириш истиқболлари бўйича илмий таклифлар ишлаб чиқиш;

Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотларини давлат томонидан қўллаб-қувватланиши ва ижтимоий шерикликнинг ҳуқуқий механизмларини такомиллаштириш йўллари таҳлил қилиш.

Тадқиқотнинг объекти Ўзбекистон Республикасида нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятини ташкилий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш билан боғлиқ ҳуқуқий муносабатлар тизими ҳисобланади.

Тадқиқотнинг предмети Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятини ҳуқуқий тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, ҳуқуқни қўллаш амалиёти, хорижий мамлакатлар қонунчилиги ва амалиёти ҳамда Конституциявий ҳуқуқда мавжуд бўлган концептуал ёндашувлар, илмий-назарий қарашлар ва ҳуқуқий категориялар ҳисобланади.

Тадқиқотнинг усуллари. Тадқиқот олиб боришда тарихий, тизимли-тузилмавий, қиёсий-ҳуқуқий, мантиқий, илмий манбаларни комплекс тадқиқ

этиш, сўровнама, индукция, дедукция ва статистик маълумотлар таҳлили каби усуллар қўлланилган.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги қуйидагилардан иборат:

нодавлат нотижорат ташкилотлари ва давлат органлари ўртасидаги ўзаро муносабатларни электрон платформа асосида электронлаштириш зарурлиги асосланган;

жисмоний тарбия ва спорт соҳасига ихтисослашган нодавлат нотижорат ташкилотларига ўн ёшга тўлган шахслар ихтиёрий аъзо бўлиши мумкинлиги асослаб берилган;

нодавлат нотижорат ташкилотларининг ҳудудий филиалларини рўйхатга олиш бўйича амалдаги тартибини бекор қилиш зарурлиги асосланган;

нодавлат нотижорат ташкилотлари рамзини давлат рўйхатидан ўтказиш жараёнида ваколатли орган томонидан рамзнинг тавсифига оид ҳужжатни талаб қилиш амалиётини бекор қилиш лозимлиги асослаб берилган;

нодавлат нотижорат ташкилотлари иштирокчиларининг аъзолик бадаллари спортга ихтисослашган давлат таълим муассасалари ҳузуридаги ННТларининг молиялаштириш манбалари ҳисобланиши зарурлиги асосланган.

Тадқиқотнинг амалий натижалари қуйидагилардан иборат:

нодавлат нотижорат ташкилотини (жамоат фондидан ташқари) ихтиёрий тугатиш унинг таъсис ҳужжатларида бунга ваколат берилган юқори орган қарорига биноан, мажбурий тугатиш эса – суд қарори асосида амалга оширилиши зарурлиги асосланган;

нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятини рўйхатга олиш, уларни рўйхатдан ўтказувчи органлар билан ўзаро муносабатларини тартибга солишда Ўзбекистон Республикасининг «Маъмурий тартиб-таомиллари тўғрисида»ги Қонунига қатъий риоя қилиш зарурлиги асослаб берилган;

нодавлат нотижорат ташкилотларининг рамзларини давлат рўйхатидан ўтказиш бўйича мурожаатларни кўриб чиқиш муддатини ўн беш кунга камайтириш зарурлиги асослаб берилган;

рўйхатдан ўтказувчи орган томонидан электрон тизим орқали юбориладиган ёки унда шакллантириладиган электрон ҳужжатларда (хабарнома, билдиришнома, карточка, хат ва бошқаларда) QR-код (матрицали штрих код) ва идентификация рақамлари бўлиши кераклиги асосланган;

нодавлат нотижорат ташкилотини тугатиш тўғрисида қарор қабул қилган суд қоиди тарихида мазкур нодавлат нотижорат ташкилотининг (сиёсий партиялар ва касаба уюшмалари бундан мустасно) таъсисчилари ёки бошқарув орган аъзолари ёхуд раҳбарини тугатувчи этиб тайинлаши зарурлиги асосланган;

Вазирлар Маҳкамасининг 2015 йил 15 январдаги 5-сон қарори билан тасдиқланган Нодавлат нотижорат ташкилотларини тугатиш тартиби тўғрисидаги низомдан тугатиш баланси нодавлат нотижорат ташкилотининг юқори органи томонидан тасдиқланиши тўғрисидаги талабни бекор қилиш зарурлиги асосланган;

халқаро, республика, ҳудудлараро нодавлат нотижорат ташкилотларини ҳамда халқаро ва хорижий нодавлат нотижорат ташкилотларининг ваколатхонаси ва филиалини тугатиш тўғрисидаги қарор Ўзбекистон Республикаси Олий суди томонидан, шунингдек бошқа нодавлат нотижорат ташкилотларини тугатиш тўғрисидаги қарор эса тегишли равишда Қорақалпоғистон Республикаси фуқаролик ишлари бўйича суди, фуқаролик ишлари бўйича вилоятлар ва Тошкент шаҳар судлари томонидан қабул қилиниши зарурлиги асослаб берилган;

Ўзбекистон Республикасининг «Нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисида»ги Қонунини «Рўйхатдан ўтказувчи орган томонидан нодавлат нотижорат ташкилоти билан боғлиқ давлат хизматларини кўрсатиш» деб номланган модда билан тўлдириш зарурлиги асослаб берилган.

Тадқиқот натижаларининг ишончлилиги. Тадқиқот натижаларининг ишончлилиги ишда қўлланилган усуллар, унинг доирасида фойдаланилган илмий-назарий ёндашувлар расмий манбалардан олингани, халқаро тажриба ва миллий қонунчилик нормаларининг ўзаро таҳлил қилинган, хулоса, таклиф ва тавсияларнинг амалиётда жорий этилгани, натижаларнинг етакчи миллий ва хорижий нашрларда эълон қилингани, ваколатли тузилмалар томонидан тасдиқлангани билан белгиланади.

Тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти. Тадқиқот натижаларининг илмий аҳамияти ундаги илмий-назарий хулосалар, таклиф ва тавсиялардан нодавлат нотижорат ташкилотларининг ташкилий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштиришнинг ташкилий-ҳуқуқий масалалари юзасидан илмий изланишлар олиб бориш, қонун ҳужжатларининг тегишли нормаларини шарҳлаш, миллий қонунчиликни такомиллаштириш ҳамда Конституциявий ҳуқуқ, Маъмурий ҳуқуқ, Нодавлат нотижорат ташкилотлари ҳуқуқи, Конституциявий ҳуқуқ фанининг долзарб илмий-амалий муаммолари фанларини ўқитиш ва илмий-назарий жиҳатдан янада бойитишда фойдаланиш мумкинлигида намоён бўлади.

Тадқиқот натижаларининг амалий аҳамияти нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятини тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни, ҳуқуқни қўллаш амалиётини такомиллаштиришда, шунингдек нодавлат нотижорат ташкилотларининг амалиётида фойдаланиш мумкинлиги билан белгиланади.

Тадқиқот натижаларининг жорий қилиниши. Тадқиқот иши бўйича олинган илмий натижалар қуйидагиларда фойдаланилган:

нодавлат нотижорат ташкилотлари ва давлат органлари ўртасидаги ўзаро муносабатларни электрон платформа асосида электронлаштириш зарурлигига оид таклиф Ўзбекистон Республикасининг Нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисидаги кодекс лойиҳасининг 10-моддасини ишлаб чиқишда инобатга олинган (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигининг 2020 йил 24 июндаги 9/4-3/5-3018-сон маълумотномаси). Ушбу таклифнинг амалга оширилиши ННТга давлат хизматларини кўрсатиш билан боғлиқ жараёнларни электронлашувига хизмат қилади;

жисмоний тарбия ва спорт соҳасига ихтисослашган нодавлат нотижорат ташкилотларига ўн ёшга тўлган шахслар ихтиёрий аъзо бўлиши мумкинлиги ҳақидаги таклиф Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 16 июлдаги «Давлат таълим муассасалари ҳузурида спорт клубларини ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 542-сон қарори билан тасдиқланган «Давлат таълим муассасалари ҳузуридаги спорт клублари тўғрисида»ги низомнинг 17-бандини ишлаб чиқишда фойдаланилган (Ўзбекистон Республикаси Жисмоний тарбия ва спорт вазирлигининг 2020 йил 17 августдаги 02-07-08-2179-сон маълумотномаси). Ушбу таклифнинг амалга оширилиши спорт клуби шаклидаги ННТларига аъзолик ёшини белгилашга хизмат қилган;

ННТларининг ҳудудий филиалларини рўйхатга олишнинг амалдаги тартибини бекор қилишга оид таклиф Ўзбекистон Республикасининг Нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисидаги кодекс лойиҳасининг 18-моддасини ишлаб чиқишда инobatга олинган (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигининг 2020 йил 24 июндаги 9/4-3/5-3018-сон маълумотномаси). Ушбу таклифнинг амалга оширилиши ННТларининг ҳудудий бўлинмаларини давлат рўйхатидан ўтказишдек ортиқча ҳаракатларнинг олдини олишга хизмат қилади;

ННТлари рамзини давлат рўйхатидан ўтказишда рамзнинг тавсифини тақдим қилиш тартибини бекор қилиш зарурлиги ҳақидаги таклиф Ўзбекистон Республикасининг Нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисидаги кодекс лойиҳасининг 62-моддасини ишлаб чиқишда инobatга олинган (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигининг 2020 йил 24 июндаги 9/4-3/5-3018-сон маълумотномаси). Ушбу таклифнинг амалга оширилиши ННТлари рамзларини рўйхатдан ўтказиш билан боғлиқ жараёнларни соддалаштиришга хизмат қилади;

таълим муассасаларининг бюджетдан ташқари ҳамда талабаларни тўлов-контракт асосида ўқитишдан тушадиган маблағлари ва спорт клубларига аъзолик бадаллари давлат таълим муассасалари ҳузурида ташкил этиладиган спорт клубларининг молиялаштириш манбалари бўлиши зарурлиги ҳақидаги таклиф Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 16 июлдаги «Давлат таълим муассасалари ҳузурида спорт клубларини ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 542-сон қарори 5-бандини, мазкур қарор билан тасдиқланган «Давлат таълим муассасалари ҳузуридаги спорт клублари тўғрисида»ги низомнинг 7, 10, 20-бандини ҳамда 25-27-бандларини ишлаб чиқишда фойдаланилган (Ўзбекистон Республикаси Жисмоний тарбия ва спорт вазирлигининг 2020 йил 17 августдаги 02-07-08-2179-сон маълумотномаси). Ушбу таклифнинг амалга оширилиши ННТ шаклидаги спорт клубларининг молиялаштириш манбаларини аниқлаштиришга хизмат қилган.

Тадқиқот натижаларининг апробацияси. Мазкур тадқиқот натижалари 6 та илмий анжуманда, жумладан 3 та халқаро, 3 та республика миқёсида ўтказилган илмий-амалий конференция, давра суҳбатлари ва семинарларда синовдан ўтган.

Тадқиқот натижаларининг эълон қилинганлиги. Мазкур тадқиқот натижалари бўйича жами 18 та илмий иш, жумладан, илмий журналларда

8 та (2 та хорижий нашрларда) ва тўпламлар таркибида 6 та илмий мақолалар чоп этилган.

Диссертациянинг тузилиши ва ҳажми. Диссертация таркиби кириш, урта боб, хулоса, фойдаланилган адабиётлар рўйхати, иловалардан иборат. Диссертациянинг ҳажми 155 бетни ташкил этган.

ДИССЕРТАЦИЯНИНГ АСОСИЙ МАЗМУНИ

Диссертациянинг **кириш** қисмида тадқиқот мавзусининг долзарблиги ва зарурати, унинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг асосий устувор йўналишларига боғлиқлиги, мавзу бўйича хорижий илмий тадқиқотлар шарҳи, муаммонинг ўрганилганлик даражаси, мавзунинг диссертация бажарилаётган олий таълим муассасасининг илмий тадқиқот ишлари билан алоқаси, унинг мақсад ва вазифалари, объекти ва предмети, усуллари, илмий янгилиги ва амалий натижаси, тадқиқот натижаларининг ишончлилиги, илмий ва амалий аҳамияти, жорий қилиниши, апробацияси, натижаларнинг эълон қилинганлиги, диссертациянинг ҳажми ва тузилиши ҳақида маълумотлар келтирилган.

Диссертациянинг биринчи боби **«Нодавлат нотижорат ташкилотларининг шаклланиши ва ривожланишининг ҳуқуқий табиати»** деб номланиб, унда нодавлат нотижорат ташкилотлари тарихи ва ривожланиш тенденциялари, нодавлат нотижорат ташкилотлари тушунчаси ва улар фаолиятининг ҳуқуқий табиати, Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотлари ташкилий-ҳуқуқий асосларининг ривожланиши каби масалалар таҳлил қилинган.

Диссертантнинг фикрича, нодавлат нотижорат ташкилотларини ташкил этиш бу – биринчидан, инсоннинг табиий эҳтиёжидан келиб чиқса, иккинчидан, жамиятга бирлашган бошқа инсонларга ёрдам беришга қаратилган инсонгагина хос бўлган хусусиятларни намоён қилади.

Тадқиқотчи нодавлат нотижорат ташкилотларининг жаҳон тарихида тутган ўрни ва уларнинг тарихий ривожланиш тенденциялари ҳақида жуда кўплаб қарашлар ва олимларнинг (Ш.Якубов, Ш.Назаров, Т. R.Davies, Т.Tvedt, P.Willeets, A.Kuruvila, W. D. Eberwein, B. A Reinalda, W.Tesseur, E. Г.Тарханова, М.Т. Ford, S.Adu-Gyamfi, D. B.Awuah, К.Амакье-Boateng) фикрларини таҳлил қилган ҳолда, мазкур институтнинг ривожланишига давлатнинг ҳуқуқий тизими, унинг ҳуқуқий ривожланиш даражаси, демократик ғояларни амалга ошириш бўйича жамият аъзоларининг ташаббускорлиги каби омиллар ижобий таъсир кўрсатган деган фикрни илгари суради.

Тадқиқотчи ННТларининг ривожланиши бўйича америка, европа, осие моделарини ажратиб кўрсатган ҳолда, уларнинг ҳар бирининг ривожланиш тенденциялари хилма-хил шаклда бўлса-да, лекин умумий мақсад жамият ҳаётида ўзини ўзи бошқариш, муаммоларни ҳал қилиш, аҳолини қийнаётган масалаларни биргаликда ижобий ечимини топиш каби эзгу мақсадлар бирлаштиришини қайд этади.

Ўзбекистон худудида ҳам ННТларининг ривожланиш тенденцияси ҳар бир тарихий даврнинг ўзига хос хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда ривожланганлиги таҳлил қилиниб, ушбу соҳанинг мамлакатимизда ривожланишига ислом маданияти, вақф институтининг жорий қилиниши, XX аср бошларида вужудга келган жаҳидлик ҳаракатлари билан боғлиқлигини асослаб беради.

ННТлари тушунчасининг мазмуни ва ўхшаш тушунчалар билан ўзаро боғлиқ ва фарқли жиҳатларини таҳлил қилишда тадқиқотчи ушбу соҳада изланишлар олиб борган тадқиқотчилар (Ш.Якубов, Ш.Назаров, Е.В.Нелюбина, L.M. Salamon, S.W., Sokolowski, Т.Д.Матвеева, О.С. Андреева, А. Ware)ни нуқтаи назарларини тадқиқ қилиб, бугунги кунда ННТларининг ривожланиш моделларидан келиб чиққан ҳолда «жамоат бирлашмалари», «нодавлат нотижорат ташкилотлари», «нотижорат ташкилотлари», «ноҳукумат ташкилотлар», «учинчи сектор» каби тушунчалар мавжудлигини қайд этади.

Нодавлат ташкилотларни «учинчи сектор» сифатида тан олиш ва уларни жамият ҳаётида тутган ролини ошириш бўйича юз бераётган тенденциялар ҳақида сўнгги йилларда ўтказилган йирик тадқиқотларни (А.М., Bach-Mortensen, В.С. Lange, ва Р., Montgomery, J., Han, . Milligan ва К.Hulseлар, J.Bostock, R.Breese, R.Ridley-Duff ва P.Crowther, J.Teicher ва X.Liang) таҳлил қилган ҳолда, бугунги бозор иқтисодиётига асосланган жамиятда ижтимоий жиҳатдан ночор қатламни иқтисодий ва ижтимоий жиҳатдан муҳофаза қилиш мажбуриятини ННТлари ўз зиммасига олиши ҳукумат, бизнес ва фуқаролик жамияти институтлари ўртасидаги ўзаро ҳамкорликни янги босқичга олиб чиқади, деган хулосага келинган.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясида жамоат бирлашмаларига аъзолик масалаларида ихтиёрийлик принципига асосланиш конституциявий даражада белгиланмаганлиги кўрсатилган ҳолда, ихтиёрийлик принципи фақат касаба уюшмасига аъзолик масаласида баён қилинган (59-модда). Тадқиқотчининг фикрича, амалиётда ушбу соҳада юз берган ҳолатлар ва ННТларига берилаётган эътиборни ҳисобга олган ҳолда бундай муҳим принципни конституциявий норма даражасида жамоат бирлашмасига ихтиёрий аъзоликни белгилаш сифатида мустаҳкамлаш талаб қилинади.

Нодавлат нотижорат ташкилотларининг ҳуқуқий табиати унинг тушунчаси ва ташкил қилиниш принциpidан келиб чиқиб, шунингдек ННТнинг таъсисчиси давлат саналмайди, балки мустақил субъектлар саналиб, ушбу субъектлар давлат ҳокимияти ваколатларига эга бўлмаслиги кераклигини қайд этади. Мазкур нуқтаи назарнинг муҳимлигини тадқиқотчи ННТларини Омбудсман, Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси, Ўзбекистон фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши каби ташкилотларнинг функциялари ва фаолият мақсадлари билан қиёсий таҳлил қилган ҳолда кўрсатиб беришга ҳаракат қилган.

Диссертант «нодавлат ташкилотлар», «ноҳукумат ташкилотлар», «нодавлат нотижорат ташкилотлари», «жамоат бирлашмалари»

тушунчаларининг мазмун-моҳиятини англаш, улар ўртасидаги ўхшаш ва фаркли жиҳатлари, ушбу ташкилотларнинг инсон ҳуқуқларини таъминлаш ва фуқаролик жамиятини яратишда тутган ўрнига бағишлаб ўтказилган тадқиқотларда (Ш. М. Асьянов ва М. Ш. Куликова, Ю.В.Ботнев, Т.Д.Матвеева, О. С. Андреева, А. Ware, Е.В.Нелюбина, Ж. У. Нурумканова, J. Joachim, Д. К. Оспанова) илгари сурилган нуқтаи назарларни қиёсий таҳлил қилган ҳолда, ҳуқуқ устуворлиги принципининг моҳиятидан келиб чиққан ҳолда миллий қонунчиликда ҳам «ноҳукумат нотижорат ташкилотлар» тушунчасидан фойдаланиш мақсадга мувофиқ деган хулосага келган.

Ўзбекистон қонунчилигида халқаро тажрибада кенг фойдаланиладиган «ноҳукумат ташкилотлар», «нотижорат ташкилотлар» тушунчаси мавжуд эмас. Миллий қонунчиликда «нодавлат нотижорат ташкилотлари» тушунчасига устуворлик берилган. Лекин, халқаро-ҳуқуқий ҳужжатларда ва ривожланган давлатлар тажрибасида «ноҳукумат ташкилоти» тушунчасига урғу берилиши ва айнан ушбу тушунча орқали фуқаролик жамияти институтларидан бирини назарда тутиш ҳуқуқий амалиёти мавжуд. Ушбу тушунчани ифодалашда қўлланиладиган ёндашув турли давлатларда турлича бўлсада, лекин миллий ҳуқуқий амалиётдан келиб чиқиб «ноҳукумат нотижорат ташкилотлар» тушунчасини қонунчиликда белгилаш таклиф қилинади.

Диссертантнинг фикрича, «ноҳукумат нотижорат ташкилоти бу – жисмоний ва (ёки) юридик шахслар томонидан ихтиёрийлик асосида ташкил этилган, даромад (фойда) олишни ўз фаолиятининг асосий мақсади қилиб олмаган ҳамда олинган даромадларни (фойдани) ўз қатнашчилари (аъзолари) ўртасида тақсимламайдиган ўзини ўзи бошқарувчи ташкилоти» деган таърифни илгари суриш мақсадга мувофиқ саналади.

Тадқиқотчи фикрича, миллий қонунчиликда юридик шахсларнинг ННТини ташкил этиш бўйича ташаббускор сифатида иштирок этиши мумкинлигига оид масала очиқ қолган. Ушбу ҳолат халқаро ҳуқуқ нормаларида ноҳукумат ташкилотлар тузиш бўйича белгилаб берилган қоидаларга ҳам зид саналади. Шу боис, қонунчиликда юридик шахсларни ННТини тузишда ташаббускор бўлиш ҳуқуқини мустаҳкамлаш илгари сурилади.

ННТ фаолиятини ташкил қилишнинг ҳуқуқий табиатидан келиб чиққан ҳолда улар фаолиятининг асосий принциплари сифатида қуйидагиларни белгилаш таклиф қилинади: қонунийлик; ихтиёрийлик; рўйхатдан ўтказишнинг шаффофлиги; камситишга йўл қўймаслик; фаолиятнинг очиқлиги.

Диссертациянинг иккинчи боби «**Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятини ҳуқуқий тартибга солиш механизмлари: қиёсий-ҳуқуқий таҳлил**» деб номланиб, унда Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотларининг ташкилий-ҳуқуқий шакллари, нодавлат нотижорат ташкилотлари ва уларнинг рамзларини давлат рўйхатидан ўтказишнинг ҳуқуқий тартиботи, Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотларининг давлат

органлари билан ўзаро муносабати, нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятини тугатишнинг ҳуқуқий асослари таҳлил қилинган.

Диссертант томонидан ушбу боб доирасида сўнгги йилларда нодавлат нотижорат ташкилотларининг ташкилий-ҳуқуқий асосларини либераллаштиришда асосий эътибор уларнинг ташкил этилиши ва фаолиятини юритишда давлат таъсирини минимал даражага тушириш тенденцияси кузатилаётганлиги асослаб берилган.

Диссертант мазкур нуқтаи назарни сўнгги беш йилликда ривожланган давлатларда ўтказилган тадқиқотлар натижалари (Lyons M., Anheier H. K., Seibel W., Billis D. Pestoff V., Brandsen T., Hodges J., Howieson B. Kenny S., Taylor M. ва бошқалар) ҳам кўрсатиб беришини таҳлил қилиб, жаҳон тажрибасида ННТнинг ташкилий-ҳуқуқий асосини шакллантириш ва уни ривожлантириш кўп жиҳатдан сиёсий жиҳатдан эмас, балки иқтисодий жиҳатдан асосланиш тенденцияси кузатилаётганлигини қайд этади.

Бундан ташқари, давлат ҳокимияти ва ННТ ўртасидаги муносабатларни ўзига хослиги, давлатнинг ушбу фаолият соҳасига кўрсатадиган таъсири даражаси ва аралашувини чеклаш, ННТлари ташкилий-ҳуқуқий шакллари масалаларига бағишланган тадқиқотлар (Najam A., Zimmer A., Brandsen T., Pestoff V., Egdell V., Dutton M., Phillips S., Smith S. R ва бошқалар)да фуқароларнинг соғлиғини сақлаш, жисмоний маданият ва спортни ривожлантириш, фуқароларнинг маънавий ва бошқа номоддий эҳтиёжларини қондириш, фуқароларнинг ҳуқуқлари, қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, низоларни ҳал қилиш, юридик ёрдам кўрсатиш, шунингдек хайрия ёрдамларини кўрсатиш ва бошқа мақсадларга эришишда давлат ННТлари билан ижтимоий шерик сифатида тенг муносабатларга киришаётганлиги кўрсатиб ўтилади.

Миллий қонунчиликда «юридик шахсларнинг ташкилий-ҳуқуқий шакли» тушунчаси мавжуд эмаслигини асослаб, диссертант, нодавлат нотижорат ташкилотининг ташкилий-ҳуқуқий шакллари деганда, умумий ҳуқуқий назариядан келиб чиққан ҳолда норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар билан ННТнинг фаолиятини тартибга солиш мақсадида улар риоя қилишлари зарур бўлган ташкилий ва ҳуқуқий шартлар тизими деган таърифни илгари суради.

Хорижий давлат қонунчилиги тажрибаси шуни кўрсатдики, қонунчилик даражасида ННТларининг ташкилий-ҳуқуқий шакллари ажратиб, уларни таснифлаш тажрибаси асосан МДХ давлатлари тажрибасида учрайди. Бундай фарқлаш ва таснифлаш тажрибасини Европа давлатлари ва англо-саксон давлатлари қонунчилигида аниқ белгилаб берилмаганлигини қайд этиш зарур. Ушбу давлатларда фақатгина ноҳуқумат ташкилотлар ёки учинчи сектор тушунчасига умумий таъриф берилган бўлиб, фаолият мақсади ушбу тушунчага мос келган ҳар қандай ташкилот ноҳуқумат ташкилот сифатида тан олинади. Ушбу нуқтаи назарни N.Kolleck ва M.Lyons томонидан ўтказилиб эълон қилинган тадқиқот натижалари ҳам тасдиқлайди.

Жамоат фондлари, муассаса, уюшмалар (иттифоқлар), ҳомийлик ташкилоти ва бошқа ташкилий-ҳуқуқий шаклларнинг хусусиятлари, бир-биридан фарқи,

ўзига хослиги масалалари таҳлил қилинган ҳолда, уларнинг ҳар бирини ташкил қилишдаги муаммоли вазиятлар, қонунчиликдаги бўшлиқларни кўрсатиб беради.

Жумладан, диссертантнинг фикрича, миллий қонунчиликда ННТларининг ташкилий-ҳуқуқий шакллари фарқлаш, уларни тузаётган ташаббускорларга аниқ йўналиш берувчи нормалар, яъни қонунчиликда аниқликлар етарли эмас. Бу эса ўз навбатида, ҳатто мутахассислар томонидан ҳам ННТларининг ташкилий-ҳуқуқий шакллари фарқламаслик, бир-бири билан чалкаштириш ҳолатлари учраб туради. Тадқиқотчининг фикрича, агар қонун чиқарувчи барча ташкилий-ҳуқуқий шакллари ажратиш амалиётини сақлаб қоладиган бўлса, миллий қонунчиликка ягона кодификациялашган Нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисидаги кодексни қабул қилиш, унда ННТларининг ташкилий-ҳуқуқий шакллари, фарқларини ва фаолият йўналишларини белгиловчи принцип ва концептуал қоидаларни киритиш зарур, деган нуқтаи назарни илгари суради.

Диссертант ННТлари ва уларнинг рамзларини рўйхатга олиш жараёнини таҳлил қилган ҳолда, ушбу соҳада кўрсатиладиган барча давлат хизматларининг шаффофлиги ва тезкорлигини таъминлаш мақсадида, мазкур жараённи тўлиқ электронлаштиришни, ННТнинг ташаббускорларига қўйилган талабларни аниқлаштириш, рўйхатга олишни рад этишнинг аниқ мезонлари ва ушбу жараённинг очиклигини таъминлашни таклиф қилади.

Бугунги кундаги талабларга мувофиқ, ННТни давлат рўйхатидан ўтказишни рад этиш асослари сифатида илгари худди шу номдаги нодавлат нотижорат ташкилоти рўйхатдан ўтказилганлиги санаб ўтилган. ННТларини рўйхатга олишда унинг номи нодавлат нотижорат ташкилоти бўлмаган юридик шахснинг номи билан бир хил бўлиб қолиши ҳолатлари юзага келиши мумкинлигига эътибор қаратиб, бу ҳолда рўйхатдан ўтказувчи орган нодавлат нотижорат ташкилоти номига эътироз қила олмаслигини қайд этади. Оқибатда, деярли ўхшаш номга эга бўлган иккита юридик шахс юзага келишига сабаб бўлади. Бундан ташқари, миллий қонунчиликда нодавлат нотижорат ташкилотининг номи давлат ташкилотининг номи билан бир хил бўлиб қолишини чекловчи нормалар мавжуд эмас.

Юридик шахснинг номига қўйилган талаблар «Фирма номлари тўғрисида»ги Қонунда тўлиқ ва ҳар томонлама инобатга олинган ҳолда акс этган. Шунга кўра, «Фирма номлари тўғрисида»ги Қонунда қўйилган талабларни ННТга нисбатан ҳам татбиқ қилиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

«Нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисида»ги Қонуннинг 24-моддасига асосан давлат рўйхатидан ўтган нодавлат нотижорат ташкилотлари ҳақидаги маълумотлар ҳамма танишиб чиқиши учун очик бўлган юридик шахсларнинг ягона давлат реестрига киритилиши ҳамда мазкур реестрда қуйидагилар кўрсатилиши қайд қилинган: таъсис этилган сана; номи ва жойлашган ери; раҳбар органлари; вакиллар сифатида иш олиб боришга ваколатли шахслар; фаолият соҳаси.

Бироқ, Вазирлар Маҳкамасининг 2014 йил 10 мартдаги 57-сон қарори билан тасдиқланган Нодавлат нотижорат ташкилотларини давлат рўйхатидан ўтказиш

тартиби тўғрисидаги низомнинг 5-7-иловаларида нодавлат нотижорат ташкилотларининг турига қараб уч хил реестр берилганлиги ҳамда ушбу реестрларда кўрсатилиши лозим бўлган маълумотлар қонунга кўра реестрда кўрсатилиши лозим бўлган маълумотлардан кўпроқ маълумотлар кўрсатилиши назарда тутилган.

Шу сабабли, тадқиқотчи томонидан юқоридаги қонун ҳужжатларининг нормаларини ўзаро мувофиқлаштириш ҳамда нодавлат нотижорат ташкилотларининг реестрини ягона шаклга келтириш таклиф қилинади.

Диссертант томонидан халқаро тажриба ва доктринал қарашлардан келиб чиққан ҳолда нодавлат нотижорат ташкилотларини фаолият кўрсатиш ҳудудидан келиб чиққан ҳолда вилоятлараро, туман, шаҳар, шаҳарча, қишлоқ ва овул ҳудудларида фаолият олиб борадиган нодавлат нотижорат ташкилоти тушунчасини қонун ҳужжатларидан чиқариб ташлаган ҳолда, нодавлат нотижорат ташкилотини фақат ҳудудий, республика ва халқаро каби турларга ажратиш таклиф қилинган.

Диссертант томонидан АҚШ ва Германия давлатлари тажрибалари таҳлили асосида, нодавлат нотижорат ташкилотининг юридик шахс мақомига эга бўлмаган бўлинмаларини ҳисобга қўйиш институтини бекор қилиш таклиф қилинган.

Диссертант томонидан ННТлари ва давлат органлари ўртасидаги ўзаро муносабатларни тартибга солишга қаратилган бир қатор тадқиқотларни (К.А. Черепов, Ш.У.Якубов, Р. Nair, D. Mullins ва V. Milligan, McDonald ва G. Marston, Н. К. Anheier, S. Toepler, S. W. Sokolowski) таҳлил қилган ҳолда, икки асосий моделни кўрсатиб ўтади: **биринчи модел** бу аксарият МДХ давлатларида нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятини назорат қилиш ва уларнинг давлат бошқарув органлари олдида ҳисобдорлиги тенденцияси; **иккинчи модел** хусусиятларини ривожланган хорижий давлатлар тажрибасида кузатиш мумкин. Унга кўра нодавлат нотижорат ташкилотларида ўзини ўзи назорат қилиш ва кенг жамоатчиликка ҳисобдорлик тартиби ўрнатилган. Истиснолар хорижий агентлар ва хорижий молиявий манбаларга тааллуқли ҳисобланади.

Диссертант Ўзбекистонда давлат органлари ва ННТ ўртасидаги муносабатларни қуйидаги гуруҳларга ажратади: давлат органларининг нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятини рўйхатга олишга оид маъмурий тартиб-таомиллар; давлат органларининг нодавлат нотижорат ташкилотларини назорат қилишга оид муносабатлар; давлат органларининг нодавлат нотижорат ташкилотларини қўллаб-қувватлаш ва ижтимоий шерикликка оид муносабатлар.

Диссертациянинг учинчи боби **«Нодавлат нотижорат ташкилотларининг ташкилий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш истиқболлари»** деб номланиб, унда Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотлари билан боғлиқ маъмурий тартиб-таомилларни такомиллаштириш истиқболлари, Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотлари давлат томонидан қўллаб-қувватлаш ва ижтимоий шерикликнинг ҳуқуқий

механизмларини такомиллаштиришнинг устувор йўналишларига бағишланган.

Мазкур боб доирасида ННТларини ташкил қилиш ва рўйхатдан ўтказиш билан боғлиқ маъмурий тартиб-таомилларнинг ўзига хослиги, ушбу соҳадаги қонуности ҳужжатларнинг Ўзбекистон Республикасининг «Маъмурий тартиб-таомиллар тўғрисида»ги Қонуни нормаларига қанчалик мос келиши танқидий таҳлил қилинган. Муаллиф ушбу соҳада ўтказилган тадқиқотлар (Ю.Н. Стариков, Ж.Нематов, Л.Хван, С.Муратаев, В.М. Манохин, В. Садушкин, S. J. Balla, Howard N. Fenton, Jr R de Figueiredo)ни таҳлил қилган ҳолда, ННТлари фаолиятини рўйхатга олиш, уларни рўйхатдан ўтказувчи органлар билан фаолиятини тартибга солишда Ўзбекистон Республикасининг «Маъмурий тартиб-таомиллари тўғрисида»ги Қонунига қатъий риоя қилиш зарурлигини қайд этади. Бундан ташқари барча ушбу соҳани тартибга солувчи қонуности ҳужжатларини мазкур махсус қонуннинг нормалари ва принципларига мослаштириш талаб қилинади. Шунингдек, қабул қилиниши режалаштирилган Нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисидаги кодекс нормаларини ҳам мазкур қонун талаблари ва принциплари асосида қабул қилиш таклиф қилинади.

Диссертант бугунги COVID-19 пандемияси даврида нодавлат нотижорат ташкилотлари ва уларнинг рамзларини рўйхатдан ўтказиш билан боғлиқ барча маъмурий тартиб-таомилларни электрон шаклда амалга ошириш билан боғлиқ нормаларни ишлаб чиқиш ва ҳаётга татбиқ этиш зарурияти янада долзарб эканлигини кўрсатиб беради.

Шу боис, рўйхатга олувчи орган билан боғлиқ барча давлат хизматлари ҳам махсус сайт орқали амалга оширилиши ва идоралараро электрон тизимга киритилган барча маълумотларни интеграция қилиш, ННТ томонидан давлат органларига ягона электрон тизим орқали «ягона дарча» принципи асосида ҳисобот тақдим қилиш ҳамда мазкур электрон тизимни тегишли давлат органларининг базаларига интеграция қилиш таклиф қилинади.

ННТларини ижтимоий фойдали деб топиш шартлари ва асосларини таҳлил қилган ҳолда, ижтимоий фойдали деб эътироф этишнинг ташкилий-ҳуқуқий асосларига ушбу соҳада норматив-ҳуқуқий базанинг шаклланганлиги; ижтимоий фойдали деб эътироф этиш тартиби; мазкур соҳада қарор қабул қилувчи органлар; рўйхатга олиш ёки сертификатлаштириш тартиби; ижтимоий фойдали ташкилотга нисбатан давлат томонидан кафолатланган имтиёзлар киришини кўрсатиб ўтган.

ННТларини ижтимоий фойдали деб эътироф этиш ва солиқ имтиёзларини тақдим этиш масалалари бўйича Германия, Нидерландия, Франция, Дания, Ирландия, Португалия, Швеция тажрибаси ва ўтказилган тадқиқотлар (D.Morris, D.Moog, С.Н. Немгирова) асосида мамлакатимизда ННТларининг ижтимоий-иқтисодий масалаларни ҳал қилиш ҳамда жамият ривожланишига қўшган ҳиссасини инобатга олган ҳолда улар фаолиятини ижтимоий фойдали деб топиш учун баҳолаш мезонлари ва методологияларини ишлаб чиқиш, шу асосда уларга солиқ ва бошқа имтиёзлар бўйича янги тизимни жорий этиш мақсадга мувофиқ.

Диссертантнинг фикрича, ушбу тавсия бериш ваколатини ЎзННТМАга бериш мақсадга мувофиқ саналади.

ХУЛОСА

«Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотларининг ташкилий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш» мавзусидаги тадқиқот иши натижасида қуйидаги амалий таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилди:

I. Илмий-назарий хулосалар

1. Халқаро тажриба ва халқаро-ҳуқуқий ҳужжатларда белгилаб берилган ҳуқуқий ёндашувлардан келиб чиққан ҳолда қайд этиш зарурки, миллий қонунчиликда белгиланган «нодавлат нотижорат ташкилотлари» тушунчаси ва унинг моҳияти халқаро тажрибада қўлланилаётган «ноҳукумат ташкилотлар», «учинчи сектор» каби тушунчалар билан бир маънога эга бўлиб, улардаги хусусиятларни ўзида мужассамлаштиради.

2. Ўзбекистон Республикаси Конституциясида жамоат бирлашмаларига аъзолик ихтиёрийлик принципига асосланишига оид норма белгиланмаган. Асосий қонунда ихтиёрийлик принципи фақат касаба уюшмасига аъзолик масаласида баён қилинган. Бизнингча, ихтиёрийлик принципи Конституциявий даражада аниқ белгиланмаган бўлса-да, миллий ва халқаро ҳуқуқий ҳужжатлар таҳлили, ННТларининг ҳуқуқий моҳияти ҳар қандай ҳолатда ҳам ННТларига аъзоликнинг ихтиёрийлиги принципига асосланиши зарурлиги фундаментал масаладир.

3. Нодавлат нотижорат ташкилотларининг жамият ҳаётидаги иштирокининг асосий шарти ижтимоий, ҳомийлик, маданий ва бошқа ижтимоий муҳим функциялари фаолиятининг тижорат турларидан устунлиги бўлганлиги сабабли фуқаролик қонунчилигига нотижорат ташкилотлари тадбиркорлик фаолиятини эмас, балки қўшимча хўжалик фаолиятини ёки бошқа, қўшимча даромад келтирадиган фаолиятни олиб боришлари мумкинлигига оид тегишли ўзгартиш киритиш мақсадга мувофиқ саналади.

4. Нодавлат нотижорат ташкилотлари соҳасида мамлакатимизда амалга оширилган қонунчилик ислохотларининг ривожланиш даври ва хусусиятларини таҳлил қилган ҳолда ушбу жараёни шартли равишда уч босқичга ажратиш мумкин: Биринчи босқич 1991 йилдан 2010 йилгача, иккинчи босқич 2010 йилдан 2017 йилгача, учинчи босқич 2017 йилдан ҳозирга қадар деб даврлаштириш мумкин.

5. Миллий қонунчиликда «ННТларининг ташкилий-ҳуқуқий шакли» тушунчаси мавжуд эмас. Бизнингча, нодавлат нотижорат ташкилотининг ташкилий-ҳуқуқий шакллари деганда, *«умумий ҳуқуқий назариядан келиб чиққан ҳолда норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар билан ННТнинг фаолиятини тартибга солиш мақсадида улар роя қилишлари зарур бўлган ташкилий ва ҳуқуқий шартлари тизими»* деган таърифни илгари суриш мумкин.

6. Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар таҳлили натижасида бир вақтнинг ўзида ҳам юридик шахслар, ҳам жисмоний шахслар умумий манфаатларини ифодалаш ҳамда ҳимоя қилиш, шунингдек ўзларининг фаолиятини

мувофиқлаштириб бориш мақсадида тузилган аъзоликка асосланган юридик шахснинг ташкилий-ҳуқуқий шакли миллий қонунчиликда назарда тутилмаган, деган хулосага келинди.

7. Ўзбекистонда давлат органлари ва нодавлат нотижорат ташкилотлари ўртасидаги муносабатлар қуйидаги асосий шаклларда намоён бўлади деган хулосага келинди: давлат органларининг нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятини рўйхатга олишга оид маъмурий тартиб-таомиллар; давлат органларининг нодавлат нотижорат ташкилотларини назорат қилишга оид муносабатлар; давлат органларининг нодавлат нотижорат ташкилотларини қўллаб-қувватлаш ва ижтимоий шерикликка оид муносабатлар.

8. ННТлари фаолиятини рўйхатга олиш, уларни рўйхатдан ўтказувчи органлар билан фаолиятини тартибга солишда Ўзбекистон Республикасининг «Маъмурий тартиб-таомиллари тўғрисида»ги Қонунига қатъий риоя қилиш зарур. Бундан ташқари барча ушбу соҳани тартибга солуви қонуности ҳужжатларни мазкур махсус қонуннинг нормалари ва принципларига мослаштириш талаб қилинади. Шунингдек, қабул қилиниши режалаштирилган Нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисидаги кодекс нормаларини ҳам мазкур қонун талаблари ва принциплари асосида қабул қилиш таклиф қилинади.

9. Йирик халқаро нодавлат нотижорат ташкилотларининг глобал муаммоларни ҳал этишдаги ўрнини ҳисобга олиб, мамлакатимиздаги илғор университетлар ҳузурида нодавлат нотижорат ташкилотлари билан ҳамкорликда фуқаролик жамиятини тадқиқ этиш марказларини ташкил этиш мақсадга мувофиқ.

II. Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотларининг ташкилий-ҳуқуқий механизмларини такомиллаштиришга оид таклиф ва тавсиялар

10. Миллий ва халқаро ҳуқуқий амалиётдан келиб чиқиб, «нодавлат нотижорат ташкилотлари» тушунчаси ўрнига «ноҳукумат нотижорат ташкилотлар» тушунчасини қонунчиликка киритиш таклиф қилинади.

Бизнингча, *«Ноҳукумат нотижорат ташкилоти бу – жисмоний ва (ёки) юридик шахслар томонидан ихтиёрийлик асосида ташкил этилган, даромад (фойда) олишни ўз фаолиятининг асосий мақсади қилиб олмаган ҳамда олинган даромадларни (фойдани) ўз қатнашчилари (аъзолари) ўртасида тақсимламайдиган ўзини ўзи бошқарувчи ташкилоти»* деган таърифни илгари суриш мақсадга мувофиқ.

11. Нодавлат нотижорат ташкилоти фаолиятининг асосий принциплари сифатида қуйидагиларни белгилаш таклиф қилинади: *«қонунийлик; ихтиёрийлик; рўйхатдан ўтказишнинг шаффофлиги; камситишга йўл қўймаслик; фаолиятнинг очиқлиги»*.

12. Қонун ҳужжатларига террорчилик фаолиятида ёки оммавий қирғин қуролини тарқатишда иштирок этаётган ёки иштирок этишда гумон қилинаётган шахсларнинг рўйхатига киритилган, шунингдек, экстремистик ташкилотларнинг рўйхатига киритилган ташкилотларнинг аъзолари ва раҳбар орган аъзолари бўлган шахслар нодавлат нотижорат ташкилотининг

муассислари (таъсисчилари) ва аъзолари (қатнашчилари) бўлган ҳолда давлат рўйхатидан ўтказишни рад этиш мумкинлиги бўйича нормалар киритиш мақсадга мувофиқ.

13. Жисмоний шахслар мол-мулкининг эгаллигини бирор ижтимоий муассасага ўтказиш ҳамда ундан келувчи фойдани доимий равишда маълум ижтимоий мақсадларга қаратиш орқали ижтимоий масалаларни ҳал қилишни самарали йўлга қўйиш, яъни траст фондлар фаолиятини жорий этиш таклиф қилинади.

14. Нодавлат нотижорат ташкилотларини давлат рўйхатидан ўтказишда бошқа юридик шахслар ёки давлат органлари номлари билан боғлиқ низоли вазиятлардан келиб чиқиб, Ўзбекистон Республикасининг «Фирма номлари тўғрисида»ги Қонуни асосида ўрнатилган талабларни нодавлат нотижорат ташкилотига нисбатан ҳам татбиқ этиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

15. Ўзбекистон Республикасининг «Нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисида»ги Қонуни ҳамда Вазирлар Маҳкамасининг 2014 йил 10 мартдаги 57-сон қарори билан тасдиқланган Нодавлат нотижорат ташкилотларини давлат рўйхатидан ўтказиш тартиби тўғрисидаги низомда белгиланган меъёрлар юридик шахсларнинг ягона давлат реестрида қайд этиладиган маълумотлар билан мос келмаслиги сабабли, юқоридаги қонун ҳужжатларининг нормаларини ўзаро мувофиқлаштириш ҳамда нодавлат нотижорат ташкилотларининг реестрини электрон тарзда ягона базада юритиш таклиф қилинади.

16. Халқаро тажриба ва доктринал қарашлардан келиб чиққан ҳолда нодавлат нотижорат ташкилотларни фаолият кўрсатиш ҳудудидан келиб чиққан ҳолда вилоятлараро, туман, шаҳар, шаҳарча, қишлоқ ва овул ҳудудларида фаолият олиб борадиган нодавлат нотижорат ташкилоти тушунчасини қонун ҳужжатларидан чиқариб ташлаган ҳолда, нодавлат нотижорат ташкилотини фақат ҳудудий, республика ва халқаро каби турларга ажратиш таклиф қилинади.

17. Нодавлат нотижорат ташкилотининг юридик шахс мақомига эга бўлмаган бўлинмаларини ҳисобга қўйиш институтини бекор қилиш таклиф қилинади.

18. Ўзбекистон Республикасининг «Нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисида»ги Қонунининг 19-моддасидаги «Нодавлат нотижорат ташкилоти байроқ, эмблема, вимпел ва бошқа рамзий белгиларга эга бўлиши мумкин» жумласини «*Нодавлат нотижорат ташкилоти ўз рамзига эга бўлиши мумкин*» жумласига алмаштириш таклиф қилинади.

19. Нодавлат нотижорат ташкилотлари, уларнинг рамзларини давлат рўйхатидан ўтказиш, уларнинг ҳисоботларини юбориш, тадбирлар ҳақида хабардор қилиш жараёнини тўлиқ www.ngo's.gov.uz электрон тизимида ўтказиш, ушбу электрон тизим орқали ННТ бўйича маълумотларни рўйхатга олувчи орган томонидан автомат шаклда бевосита олиш амалиётини жорий қилиш таклиф қилинади.

20. Рўйхатдан ўтказувчи орган томонидан нодавлат нотижорат

ташкilotлари билан боғлиқ давлат хизматлари мурожаат қилувчиларнинг www.ngo's.gov.uz электрон тизимга электрон имзо ёки шахсни идентификациялаш имконини берувчи бошқа воситалар орқали электрон тизим орқали амалга оширилиши мақсадга мувофиқ. Мурожаат қилувчи электрон тизимга киргандан сўнг, ўзининг шахсий кабинети орқали тегишли мурожаат турини танлаган ҳолда маълумотларни босқичма-босқич киритиш ва ҳужжатларни электрон тизим орқали юбориш йўли билан мурожаат қилиш тизимини жорий қилиш таклиф қилинади. Бу маъмурий тартиб-таомилларнинг муддатлари бузилишини олдини олиш билан бир қаторда манфаатдор шахс маъмурий ҳужжат қабул қилиш бўйича жараённинг шаффофлигини таъминлайди.

21. ННТларининг тақдим этилган ҳужжатларини кўриб чиқиш муддатларини қуйидаги тартибда белгилаш бўйича қонунчиликка қўшимча киритиш таклиф қилинади:

«Тақдим этилган ҳужжатлар қуйидаги муддатларда кўриб чиқилади:

нодавлат нотижорат ташкilotини давлат рўйхатидан ўтказиш учун ҳужжатлар тақдим этилган кундан бошлаб ўттиз иш кунидан кечиктирмай;

бош ташкilotи Ўзбекистон Республикасида жойлашган нодавлат нотижорат ташкilotининг ваколатхонаси ва филиалини давлат рўйхатидан ўтказиш учун ҳужжатлар тақдим этилган кундан бошлаб ўн беш иш кунидан кечиктирмасдан;

нодавлат нотижорат ташкilotини қайта рўйхатдан ўтказиш учун ҳужжатлар тақдим этилган кундан бошлаб ўн беш иш кунидан кечиктирмасдан».

22. Жамоат фондларининг ҳисоботлари юзасидан «Жамоат фондлари тўғрисида»ги Қонуннинг 25-моддасини қуйидаги таҳрирда баён этиш таклиф қилинади:

«Фонд томонидан қуйидагилар назарда тутилган ҳар йилги мол-мулкдан фойдаланилиши тўғрисидаги ҳисобот унинг фаолияти аудиторлик текширувидан ўтказилгандан кейин ўн беш кун ичида, лекин ҳисобот йилидан кейинги йилнинг 1 июнидан кечиктирмасдан тегишли тартибда рўйхатдан ўтказилган оммавий ахборот воситаларида эълон қилинади:

фонд олган ихтиёрий хайриялар тўғрисидаги маълумотлар;

фонднинг тадбиркорлик фаолиятидан олинган даромадлари (фойдаси) тўғрисидаги маълумотлар;

бошқа келиб тушган маблағлар миқдори (турлари алоҳида кўрсатилган ҳолда);

Фондга берилган пул кўринишида бўлмаган мол-мулклар тўғрисидаги маълумотлар;

харажатлар умумий суммаси, фонд фаолиятининг турлари бўйича ва маъмурий харажатлар бўйича алоҳида кўрсатилган ҳолда;

пул кўринишида бўлмаган мол-мулклар тасарруфи бўйича маълумотлар».

23. Нодавлат нотижорат ташкилотларининг чет эллик шахслардан пул маблағлари ва мол-мулк олинишини келишишни пул маблағлари ва мол-мулк олиш ҳақида хабардор қилишга ўзгартириш таклиф этилади. Шундан келиб чиққан ҳолда, Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги Кодекснинг 239-моддасига чет эллик шахслардан пул маблағлари ва мол-мулк олинишини келишилмаганлик учун жавобгарликни чет эллик шахслардан пул маблағлари ва мол-мулк олиш ҳақида хабардор қилмаслик тартибини бузиш бўйича жавобгарликка алмаштириш таклиф этилади.

24. Нодавлат нотижорат ташкилотини тугатиш суд тартибида амалга оширилган ҳолатларда судловлилик ва тааллуқлилик соҳасида юзага келаётган муаммоларни ижобий ҳал қилиш мақсадида ушбу соҳадаги ишлар Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигидан рўйхатдан ўтган халқаро, республика, ҳудудлараро нодавлат нотижорат ташкилотларини тугатиш билан боғлиқ масалалар Ўзбекистон Республикаси Олий суди томонидан, ҳудудий адлия органлари томонидан рўйхатдан ўтган нодавлат нотижорат ташкилоти тегишлилигига кўра Қорақалпоғистон Республикаси фуқаролик ишлари бўйича суди, фуқаролик ишлари бўйича вилоятлар ва Тошкент шаҳар суди томонидан амалга ошириш ҳақидаги нормани киритиш таклиф қилинади.

25. ННТлари фаолиятини тўхтатиб қўйишнинг асосларини аниқ белгилаш, улар томонидан қонунбузарликлар содир этган тақдирда фаолиятини тўхтатишнинг аниқ тартиб-таомилларини белгилаш мақсадида қуйидаги таҳрирдаги нормани қабул қилиш таклиф қилинади:

«Нодавлат нотижорат ташкилотининг фаолияти у Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонун ҳужжатларини бузган тақдирда суд томонидан тўхтатиб қўйилиши мумкин.

Нодавлат нотижорат ташкилоти томонидан нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисидаги қонун ҳужжатлари бузилган, шунингдек, устав мақсадларига зид хатти-ҳаракатлар содир этилган тақдирда прокуратура органлари ёки рўйхатдан ўтказувчи органлар кўрсатилган қоидабузарликлар тўғрисида мазкур нодавлат нотижорат ташкилотининг раҳбар органларига тақдимнома киритади ҳамда бу қоидабузарликларни бартараф этиш муддатини белгилайди. Агар бу қоидабузарликлар белгиланган муддатда бартараф этилмаса, нодавлат нотижорат ташкилотининг фаолияти прокуратура органлари ёки рўйхатдан ўтказувчи органларнинг тақдимномаси асосида суднинг қарори билан олти ойгача бўлган муддатга тўхтатиб қўйилади».

26. Нодавлат нотижорат ташкилотини тугатиш жараёни ва босқичларини аниқ регламентлаштириш мақсадида қабул қилиниши режалаштирилаётган Нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисидаги кодексга қуйидаги таҳрирдаги нормани киритиш таклиф қилинади:

«Нодавлат нотижорат ташилотини тугатиши

Нодавлат нотижорат ташилотини (жамоат фондидан ташиқари) ихтиёрий тугатиши унинг таъсис ҳужжатларида бунга ваколат берилган юқори орган қарорига биноан, мажбурий тугатиши эса – суд қарори асосида амалга оширилади.

Рўйхатдан ўтказувчи орган ёки прокуратура органлари:

нодавлат нотижорат ташилотини ушбу Кодекс билан тақиқланган фаолиятни амалга оширганда;

нодавлат нотижорат ташилотини ўз фаолиятининг тўхтатилишига сабаб бўлган қоидабузарликни бартараф этмаганда ёки шу каби қоидабузарлик такроран содир этилган тақдирда ташилотини мажбурий тугатиши тўғрисида судга тақдимнома киритиши мумкин.

Халқаро, республика, ҳудудлараро нодавлат нотижорат ташилотларини ҳамда халқаро ва хорижий нодавлат нотижорат ташилотларининг ваколатхонаси ва филиалини тугатиши тўғрисидаги қарор Ўзбекистон Республикаси Олий суди томонидан, шунингдек бошқа нодавлат нотижорат ташилотларини тугатиши тўғрисидаги қарор эса тегишли равишда Қорақалпоғистон Республикаси фуқаролик ишлари бўйича суди, фуқаролик ишлари бўйича вилоятлар ва Тошкент шаҳар судлари томонидан қабул қилинади.

Ўзбекистон Республикаси Олий судининг нодавлат нотижорат ташилотларини мажбурий тугатиши тўғрисидаги қарори устидан шикоят қилинмайди.

Қорақалпоғистон Республикаси фуқаролик ишлари бўйича суди, фуқаролик ишлари бўйича вилоятлар ва Тошкент шаҳар судлари томонидан қабул қилинган нодавлат нотижорат ташилотларини тугатиши тўғрисидаги қарор устидан Ўзбекистон Республикаси Олий судига шикоят қилиниши мумкин.

Нодавлат нотижорат ташилотининг муассислари, қатнашчилари (аъзолари) ёки нодавлат нотижорат ташилотини тугатиши тўғрисида қарор қабул қилган орган тугатиши комиссиясини тайинлайди.

Нодавлат нотижорат ташилотини суд тартибида мажбурий тугатиши нодавлат нотижорат ташилотини томонидан қонун ҳужжатлари бузилган тақдирда ва қонунда назарда тутилган бошқа ҳолларда амалга оширилиши мумкин.

Нодавлат нотижорат ташилотини тугатиши тўғрисида қарор қабул қилган суд мазкур нодавлат нотижорат ташилотининг раҳбар органи аъзолари ёки раҳбарини тугатувчи этиб тайинлаши мумкин.

Нодавлат нотижорат ташилотини тугатиши қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда амалга оширилади.

Ушбу Кодексда ўзгача қоидалар назарда тутилган бўлмаса, кредиторларнинг талаблари қондирилгандан кейин қолган мол-мулк ташилот қатнашчилари (аъзолари), шунингдек раҳбар органларнинг аъзолари ёки нодавлат нотижорат ташилотларининг ходимлари ўртасида

тақсимланмайди ҳамда ундан нодавлат нотижорат ташкилотларининг таъсис ҳужжатларида назарда тутилган мақсадларда ва (ёки) хайрия мақсадларида фойдаланилади (сарфланади).

Суд қарори билан мажбурий тартибда тугатилган нодавлат нотижорат ташкилотининг (жамоат фондидан ташқари) мол-мулки қайтариб бермаслик шarti билан таъсис ҳужжатларида назарда тутилган ёки хайрия мақсадларида сарфланиши учун давлат мулкига айлантирилиши мумкин».

27. Нодавлат нотижорат ташкилотларининг қонуний фаолиятига тўсқинлик қилганлик ёки аралашганлик учун маъмурий жавобгарликни белгилаш ҳамда ушбу жараёнда Ўзбекистон Нодавлат нотижорат ташкилотлари миллий ассоциациясининг ваколатли органлар, шу жумладан судларга мурожаат қилиш бўйича ва бошқа процессуал иштирокининг ҳуқуқий асосларини мустаҳкамлаш таклиф қилинади.

**SCIENTIFIC COUNCIL AWARDING OF THE SCIENTIFIC
DEGREES DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02 AT TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW

NARIMANOV BEKZOD ABDUVALIEVICH

**IMPROVING THE ORGANIZATIONAL AND LEGAL FRAMEWORK
OF NON-STATE NON-PROFIT ORGANIZATIONS IN UZBEKISTAN**

**12.00.02. – Constitutional Law. Administrative Law.
Finance and Customs Law**

**DOCTORAL (PhD) DISSERTATION ABSTRACT
ON LEGAL SCIENCES**

Tashkent – 2020

The theme of the doctoral dissertation (PhD) was registered at the Supreme Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan under number B2020.3.PhD/Yu403.

The dissertation is prepared at Tashkent State University of Law.

The abstract of the dissertation is posted in three languages (Uzbek, English, Russian (summary)) on the website of the Scientific Council (<https://tsul.uz/uz/fan/avtoreferatlar>) and Information educational portal «ZiyoNET» (www.ziynet.uz).

Supervisor:

Musayev Bekzod Tursunboyevich,
Doctor of Science in Law
(PhD), Associate Professor

Official opponents:

**Muxamedov O'tkirbek
Xazratqulovich,**
Doctor of Science in Law, Professor

Asadov Shavkat Gaybullaevich,
Doctor of Science in Law, Associate
Professor

The leading organization:

Customs Institute of the State Customs
Committee of the Republic of Uzbekistan

The defense of the dissertation will be held on November 27, 2020 at 10:00 at the Session of the Scientific Council DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02 at Tashkent State University of Law (Address: 100047, Sayilgokh street, 35. Tashkent city. Phone: (998971) 233-66-36; Fax: (998971) 233-37-48; e-mail: info@tsul.uz).

The doctoral dissertation is available at the Information Resource Center of Tashkent State University of Law (registered under No. 938), (Address: 100047, Sayilgokh street, 35. Tashkent city. Phone: (998971) 233-66-36).

The abstract of the dissertation is distributed on 12 November, 2020.
(Registry protocol No. 7 of 12 November, 2020).

R.R. Hakimov

Chairman of the Scientific Council for
awarding scientific degrees, Doctor of
Science in Law, Professor

I.R. Bekov

Secretary of the Scientific Council for
awarding scientific degrees, Candidate of
Science in Law, Professor

M.A. Ahmedshayeva

Chairman of the Scientific Seminar under
the Scientific Council for awarding
scientific degrees, Doctor of Science in
Law, Professor

INTRODUCTION (abstract of PhD thesis)

The actuality and relevance of the dissertation theme. Non-state non-profit organizations in the world are identified as a “third sector” addressing social, economic, environmental and cultural- enlightenment problems in society, implementing the concept of “good governance” through public scrutiny, key assistant to the state in implementing the UN 17 Sustainable Development Goals to be achieved by 2030 and 169 related tasks¹. The need for executing these tasks has proven to be effective, especially during the COVID-19 pandemic, in the form of volunteer efforts supporting those in need of socio-economic support.

A number of scientific studies are being conducted on issues of public control in the world, participation of non-state non-profit organizations in public life, including determining the relationship of civil society institutions with state agencies, socio-economic development of society, expanding the means of protecting the rights and legitimate interests of individuals and legal entities, public examination of draft regulations, innovative forms and methods of public consultation and hearings are paid special attention for the development of smart management concept in the field as a research area of significant scientific and practical importance.

Comprehensive systemic measures are being carried out for ensuring the participation of non-state non-profit organizations in the implementation of the new idea “Society – the initiator of reforms” in the country, enhancing their dialogue with the state, developing the institution of people’s diplomacy, extensive use of the opportunities of non-state non-profit organizations in improving the country’s position in prestigious international rankings, strict adherence to the principles of independence and non-interference in the activities of non-state non-profit organizations. The priority issues are “reducing the state participation in the regulation of socio-economic development of the country, decentralization and democratization of public administration, enhancing public-private partnership, increasing the role of non-state, public organizations and local state bodies”.²

Therefore, it is important to critically analyze the organizational and legal framework of the activities of non-state non-profit organizations in Uzbekistan, the introduction of modern information technologies in this sphere and adapting the legislation in this area with international standards.

The dissertation research will serve at a certain level to implement the tasks defined in the Constitution of the Republic of Uzbekistan (1992), Laws “On public control” (2018), “On non-state non-profit organizations” (1999), decrees of the President of the Republic of Uzbekistan “On the Action Strategy for further development of the Republic of Uzbekistan” DP-4947 (2017), “On establishment of the Public Chamber under the President of the Republic of Uzbekistan” No. DP-5980 (2020), resolutions of the President of the Republic of Uzbekistan “On

¹ <http://www.un.uz/uzb/pages/display/sdgs>

² Decree of the President of the Republic of Uzbekistan of February 7, 2017 No DP-4947 “On the Action Strategy for further development of the Republic of Uzbekistan” // Collection of Legislation of the Republic of Uzbekistan, 2017, No. 6, Article 70.

additional measures to increase the effectiveness of public control over socio-economic reforms in the country, as well as active participation of citizens in democratic reforms” No. RP-4473 (2019), “Additional measures to promote the development of civil society institutions” No. RP-2085 (2013) and other legislative acts.

The dependence of the research on the priority areas of development of science and technologies in the country. This research was prepared within the framework of the I. “Spiritual, moral and cultural development of a democratic and legal society, the formation of an innovative economy”. The dissertation corresponds to the specialization 12.00.02 – Constitutional law. Administrative law. Finance and customs law.

The extent of the study of the research problem. Constitutional legal and administrative issues of legal regulation of civil society institutions, non-state non-profit organizations in our country are studied by Sh.Yakubov, Sh.Nazarov, D.Kholmonova, L.B.Khvan, J.Nematov, Z.Mahmudov, N.Sadikov, L.Kotova, as well as scholars who have studied their theoretical and legal foundations – A.Kh.Saidov, S.M.Adilkhojayeva, H.B.Boboyev, O.T.Khusanov, H.T.Odilkoriyev, Sh.I.Jalilov, Z.M.Islamov, B.I.Ismailov, F.Kh.Rakhimov, A.A.Tulaganov³.

Foreign scholars Morris-Suzuki T., Davies T. R., Cernea M. M., Tvedt T., Tesseur W., Matveyeva T. D., Ospanova D. K., Kalinina O. E., E. G., Ford M. T., Abramova O. R., Kameneva V.M., Tarkhanova E. G., Lewis D, Bostock, J., Teicher, J., Liang, X., Joachim, J., Billis D., Awasthy P., Anheier H. K., Toepfer S., and others studied the role of non-governmental organizations and “the third sector” in society, modern trends, volunteerism, the experience of developed countries in the organizational and legal framework of these organizations in their research work.⁴

However, in modern conditions, the issues of improving the organizational and legal framework of non-state organizations in terms of constitutional and administrative law, the positive experience of foreign countries and the analysis of international standards have not been studied as a comprehensive study.

Relation of the dissertation’s theme to the scientific-research work of higher education institution where it was implemented. The theme of the dissertation is included in the research plan of Tashkent State University of Law and is carried out within the priorities of scientific research.

The aim of the research is development of proposals and recommendations aimed at improving the organizational and legal framework of non-state non-profit organizations in the Republic of Uzbekistan.

The tasks of the research:

analysis of the history and development trends of non-state non-profit organizations;

conducting comprehensive research on the concept of non-state non-profit organizations and the legal nature of their activities;

³ The scientific works of these scientists are given in the list of references used in the dissertation.

⁴ The scientific works of these scientists are given in the list of references used in the dissertation.

development of organizational and legal framework of non-state non-profit organizations in Uzbekistan, systematic assessment of its stages;

development of proposals on organizational and legal forms of non-state non-profit organizations in Uzbekistan, formation of their legal framework;

analysis of prospects for improving the legal procedure for state registration of non-state non-profit organizations and their symbols;

legal assessment of interaction of non-state non-profit organizations with the state agencies in Uzbekistan, analysis of existing practices;

development of scientific proposals on prospects of improving administrative procedures related to non-state non-profit organizations in Uzbekistan;

suggest ways to improve the legal mechanisms of state support and social partnership of non-state non-profit organizations in Uzbekistan.

The object of the research is a system of legal relations related to the improvement of the organizational and legal framework of the activities of non-state non-profit organizations in the Republic of Uzbekistan.

The subject of the research are normative and legal documents regulating the activities of non-state non-profit organizations in Uzbekistan, law enforcement practices, legislation and practice of foreign countries, as well as conceptual approaches, scientific and theoretical views and legal categories existing in the constitutional law.

Research methods. Methods such as complex study of historical, system-structural, comparative-legal, logical, scientific sources, survey, induction, deduction and analysis of statistical data were used in the research.

Scientific novelty of the research is following:

the need for electronization of relations between non-state non-profit organizations and the state agencies on the basis of an electronic platform is justified;

it is justified that persons over the age of ten can become voluntary members of a sports club in the form of a non-state non-profit organization;

the need for abolishing the current procedure for registration of territorial divisions of non-state non-profit organizations is justified;

the need for abolishing the practice of requesting a document describing the symbol by the competent authority in the process of state registration of the symbol of non-state non-profit organizations is justified;

it is justified that membership fees of participants of non-state non-profit organizations are should be a source of funding of NGOs under the state education institutions specializing in sports.

Practical results of the research include the following:

voluntary liquidation of a non-state non-profit organization (except for the public fund) on the basis of the decision of its supreme body authorized in its constituent documents, and compulsory liquidation – on the basis of a court decision is justified;

the need for strict adherence to the Law of the Republic of Uzbekistan “On administrative procedures” in the registration of the activities of non-state non-profit

organizations, the regulation of their relations with the registration authorities is justified;

the need to reduce the period for consideration of applications for state registration of symbols of non-state non-profit organizations by fifteen days is justified;

it is justified that electronic documents (information, notices, cards, letters, etc.) sent or formed by the registering authority through the electronic system must contain a QR-code and identification numbers;

it is justified that the court that decided to liquidate a non-state non-profit organization shall, as a rule, appoint the founders or members of the governing body or head of the non-state non-profit organization (except for political parties and trade unions) as liquidators;

it is justified that the liquidation balance from the Regulation on the procedure for liquidation of non-state non-profit organizations, approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers No. 5 of January 15, 2015 should cancel a request for approval by the supreme body of the non-state non-profit organization;

it is justified that the decision to liquidate international, republican, interregional non-state non-profit organizations and representative offices and branches of international and foreign non-state non-profit organizations are taken by the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan, as well as the decision to liquidate other non-state non-profit organizations shall be made by the Civil Court of the Republic of Karakalpakstan, regional and Tashkent city courts;

the need to supplement the Law of the Republic of Uzbekistan “On non-state non-profit organizations” with an article entitled “Provision of public services by the registering authority related to a non-state non-profit organization” is justified.

Reliability of research results. The reliability of the research results is based on the methods used in the work, the scientific and theoretical approaches used in it, the mutual analysis of international experience and national legislation, the implementation of conclusions and recommendations, the results published in leading national and foreign publications, approved by the authorities.

The scientific significance of the results of the research is based on the scientific-theoretical conclusions, proposals and recommendations of the research on organizational and legal issues of improving the organizational and legal framework of non-state non-profit organizations, interpretation of relevant legislation, improvement of national legislation and constitutional law, administrative law, constitutional law, current scientific-practical problems can be used in teaching and further enrichment of science.

The practical significance of the research results is determined by the fact that it can be used to improve the normative-legal documents governing the activities of non-state non-profit organizations, law enforcement practices, as well as in the practice of non-state non-profit organizations.

Implementation of the research results. The scientific results of the research are used as follows:

The proposal on the need to fully electronicize relations with the state agencies in the organization and operation of NGOs was taken into account in the development of the Article 10 of the draft Code of the Republic of Uzbekistan on

NGOs (reference of the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan, June 24, 2020, No. 9/4-3/5-3018). Implementation of this proposal has served to electronicize the process associated with the provision of public services to NGOs;

proposal for voluntary membership of schoolchildren over the age of ten in the sports club in the form of non-state non-profit organizations was used in development of paragraph 17 of the Regulation on Sports clubs under the state education institutions, approved by the resolution of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan on July 16, 2018 No 542 “On measures to establish sports clubs under the state education institutions” (Reference of the Ministry of Physical Culture and Sports of the Republic of Uzbekistan of August 17, 2020, No 02-07-08-2179). The implementation of this proposal served to determine the age of membership in NGOs in the form of sports clubs;

The proposal to abolish the procedure for registration of territorial subdivisions of NGOs was taken into account in development of the Article 18 of the draft Code of the Republic of Uzbekistan “On non-state non-profit organizations” (Reference of the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan of June 24, 2020, No 9/4-3/5-3018). The implementation of this proposal served to prevent unnecessary actions, such as the state registration of territorial subdivisions of NGOs;

The proposal to abolish the procedure for providing a description of the symbol in the state registration of the symbol of NGOs was taken into account in the development of the Article 62 of the draft Code of the Republic of Uzbekistan on non-state non-profit organizations (Reference of the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan No. 9/4-3/5-3018 of June 24, 2020). The implementation of this proposal served to simplify the process associated with the registration of NGO symbols;

Proposal on the need for extra-budgetary funds of education institutions and tuition fees for students and membership fees to sports clubs to be sources of funding for sports clubs organized under state educational institutions was used in development of paragraph 5 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan of July 16, 2018 No 542 “On measures to establish sports clubs under public education institutions”, paragraphs 7, 10, 20, 25 and 27 of the Regulations on sports clubs at the state education institutions approved by this resolution. (Reference of the Ministry of Physical Culture and Sports of the Republic of Uzbekistan of August 17, 2020, No. 02-07-08-2179). Implementation of this proposal served to identify sources of funding for sports clubs in the form of NGOs.

Approbation of the results of the research. The results of the research were discussed at 6 scientific conferences, including 3 international and 3 national scientific-practical conferences, roundtable discussion and workshops.

Publication of the research results. 18 scientific works on the research results, including 8 scientific articles have been published (2 in foreign publications) in scientific magazines, and 6 in collections.

The structure and volume of the dissertation. The structure of the dissertation consists of introduction, three chapters, conclusion, bibliography, and annex. The volume of the dissertation is 155 pages.

THE MAIN CONTENT OF THE DISSERTATION

The **introduction** of the dissertation includes the relevance and necessity of the research theme, the relevance of the research to the main priorities of the national science and technology development, the review of foreign scientific research on the subject, the level of studying the problem, the relation of the dissertation theme to the scientific research work of higher education institution where the dissertation is written, the aim and tasks, object and subject, methods, scientific novelty and results of the research, reliability of the research results, scientific and practical significance of the research results, their implementation, the approbation, announcement of the results, the volume and structure of the dissertation.

The first chapter of the dissertation is entitled **“The legal nature of formation and development of non-state non-profit organizations”**, which analyzes the history and development trends of non-state non-profit organizations, the concept of non-state non-profit organizations and the legal nature of their activities, the development of organizational and legal framework of non-state non-profit organizations in Uzbekistan.

According to the dissertator, the establishment of non-state non-profit organizations is based, firstly, on the natural needs of a man, and secondly, reflects the unique characteristics of a man, aimed at helping other people united in society.

The researcher, analyzing many perspectives on the place in world history and their historical development trends and opinions of scientists (Sh.Yakubov, Sh.Nazarov, T.R.Davies, T.Tvedt, P.Willetts, A.Kuruvila, W.D. Eberwein, B.A. Reinalda, W.Tesseur, E.G. Tarkhanova, M.T. Ford, S.Adu-Gyamfi, D.B. Awuah, K.Amakye-Boateng), argues that the development of this institution was positively influenced by such factors as the legal system of the state, its level of legal development, the initiative of members of society to implement democratic ideas.

The researcher highlighted the American, European, and Asian aspects of development of NGOs, noting that although the development trends of each of them are different, the common goal is to unite in society such noble goals as self-government, problem solving, finding common solutions to problems.

It is analyzed that the development trend of NGOs in the territory of Uzbekistan is based on the specifics of each historical period, and the development of this sector in our country is associated with the introduction of Islamic culture, the institution of waqf, radical movements in the early twentieth century.

During the research work on the content of the concept of NGOs and their similarities and differences with similar concepts, the researcher conducted studies in this sphere by researchers (Sh.Yakubov, Sh.Nazarov, E.V.Nelyubina, L.M. Salamon, S.W., Sokolowski, T.D.Matveyeva, O.S. Andreyeva, A. Ware) and found out that today, based on the development models of NGOs, there are such concepts as “public associations”, “non-state non-profit organizations”, “non-profit

organizations”, “non-governmental organizations”, “the third sector”.

Analyzing the recent research (A.M., Bach-Mortensen, B.C. Lange, P., Montgomery, J., Han., Milligan, K.Hulse, J.Bostock, R.Breese, R.Ridley-Duff, P.Crowther, J.Teicher and X.Liang) on the recognition of non-state non-profit organizations as the “third sector” and the current trends in enhancing their role in society, it was concluded that in today’s market economy, the commitment of NGOs to the economic and social protection of the socially vulnerable will take the interaction between the state, business and civil society institutions to a new level.

The Constitution of the Republic of Uzbekistan does not stipulate at the constitutional level the basis for the principle of voluntariness in matters of membership in public associations, the principle of voluntariness is stated only in matters of trade union membership (Article 59). According to the researcher, in practice, taking into account the situation in this sphere and the attention paid to NGOs, it is necessary to strengthen such an important principle as the establishment of voluntary membership in a public association at the level of the constitutional norm.

The legal nature of non-state non-profit organizations derives from its concept and principle of organization, as well as the fact that the founder of an NGO is not considered a state, but an independent entity, which should not have the state power. The researcher tried to demonstrate the importance of this point by comparing NGOs with the functions and objectives of organizations such as the Ombudsman, the Chamber of Commerce and Industry of the Republic of Uzbekistan, the Council of Farmers, Dehkan Farms and Owners of Household Lands of Uzbekistan.

The dissertator focuses on the understanding of the concepts of “non-state organizations”, “non-governmental organizations”, “non-state non-profit organizations”, “public associations”, the similarities and differences between them, the role of these organizations in ensuring human rights and building civil society. He concludes that a comparative analysis of the views (Sh.M. Asyanov and M.Sh. Kulikova, Yu.V. Botnev, T.D. Matveyeva, O.S. Andreyeva, A. Ware, E.V. Nelyubina, J.U. Nurumkanova, J. Joachim, D.K. Ospanova), based on the essence of the principle of the rule of law, the concept of “non-governmental non-profit organizations” in national legislation is also appropriate.

There is no concept of “non-governmental organizations”, “non-profit organizations” in the legislation of Uzbekistan, which is widely used in the international practice. The concept of “non-governmental non-profit organizations” is given priority in the national legislation. However, in the international legal instruments and in the experience of developed countries, there is a legal practice to emphasize the concept of “non-state organization” and to refer to one of the civil society institutions through this concept. Although the approach used to express this concept varies from country to country, it is suggested that the concept of “non-governmental non-profit organizations” be defined in legislation based on the national legal practice.

According to the dissertator, it is expedient to promote the definition “a non-governmental non-profit organization is a self-governing organization established

on a voluntary basis by individuals and (or) legal entities, which does not make income (profit) as the main goal of its activities and does not distribute income (profit) among its participants (members)”.

The analysis of the national legislation shows that the issue of the participation of legal entities as initiators remains open, which is also contrary to the rules established by international law for the establishment of non-governmental organizations. Therefore, in our opinion, in the legislation it is proposed to strengthen the right of legal entities to take the initiative in formation of NGOs.

Due to the legal nature of the organization of NGO activities, it is proposed to define the following as the main principles of their activities: legality; voluntariness; transparency of registration; non-discrimination; transparency of activities.

The second chapter of the dissertation is entitled “**Mechanisms of legal regulation of non-state non-profit organizations in Uzbekistan: comparative and legal analysis**”, which deals with organizational and legal forms of non-state non-profit organizations in Uzbekistan, the legal order of the state registration of non-state non-profit organizations and their symbols, relationship between non-state non-profit organizations and the state agencies in Uzbekistan, the legal basis for the termination of the activities of non-state non-profit organizations.

The dissertator justifies the fact that in recent years the main focus in the liberalization of the organizational and legal framework of non-state non-profit organizations is the tendency to minimize the state influence in their organization and operation.

Analyzing that this view is reflected in the results of research (Lyons M., Anheier H. K., Seibel W., Billis D. Pestoff V., Brandsen T., Hodges J., Howieson B. Kenny S., Taylor M. And others) conducted in developed countries over the past five years, the dissertator notes that in the world experience there is a tendency to form and develop the organizational and legal framework of non-state non-profit organizations in many respects rather than political.

In addition, the specifics of the relationship between the state and non-state non-profit organizations, the level of influence and intervention of the state in this area, the study of organizational and legal forms of NGOs (Najam A., Zimmer A., Brandsen T., Pestoff V., Egdell V., Dutton M., Phillips S., Smith S. R and others) indicates equal relations with state NGOs as social partners in the protection of citizens' health, development of physical culture and sports, ensuring spiritual and other intangible needs of citizens, protection of citizens' rights, legitimate interests, conflict resolution, legal assistance, as well as charitable assistance and other goals.

Based on the fact that the national legislation does not contain the concept of “organizational and legal form of legal entities”, the dissertator refers to the organizational and legal forms of non-state non-profit organizations, based on the general legal theory and promotes the definition of a system of organizational and legal conditions that must be followed in order to regulate the activities of NGOs with normative legal acts.

The experience of foreign state legislation has shown that at the legislative level, the experience of distinguishing and classifying the organizational legal forms of NGOs is mainly found in the experience of CIS countries. It should be noted that the practice of such differentiation and classification is not clearly defined in the legislation of the European and Anglo-Saxon countries. In these countries, only the concept of non-governmental organizations or the third sector is given a general definition, and any organization whose purpose of activity corresponds to this concept is recognized as a non-governmental organization. This view is confirmed by the results of research conducted by N. Kolleck and M. Lyons.

Analyzing the features of public funds, institutions, associations (unions), sponsorship organizations and other organizational and legal forms, their differences, specificity, the problematic situations in the organization of each of them, shows the gaps in the legislation.

In particular, according to the dissertator, the national legislation does not distinguish between the organizational and legal forms of NGOs, the norms that give a clear direction to the initiators of them, that is, the legislation is not clear enough. This, in turn, leads to confusion, even by experts, not distinguishing the organizational and legal forms of NGOs. According to the researcher, if the legislature maintains the practice of separation of all organizational and legal forms, it is necessary to adopt a single codified Code “On non-state non-profit organizations” in the national legislation, which includes principles and conceptual rules defining the organizational and legal forms, differences and activities of NGOs.

Analyzing the process of registration of NGOs and their symbols, the dissertator proposes to fully electronicize the process in order to ensure transparency and efficiency of all public services in this area, clarify the requirements for NGO initiators, clear criteria for denial of registration and transparency of the process.

In accordance with today’s requirements, the grounds for refusal of state registration of an NGO were previously listed as a non-state non-profit organization of the same name. It should be noted that when registering an NGO, its name may be the same as the name of a legal entity that is not a non-state non-profit organization, in which case the registering authority may not object to the name of the NGO. As a result, it leads to the emergence of two legal entities with almost identical names. In addition, there are no norms in the national legislation that limit the name of a nonprofit organization to remain the same as the name of a public organization.

Article 24 of the Law of the Republic of Uzbekistan “On non-state non-profit organizations” stipulates that state-registered non-state non-profit organizations are included in the Unified State Register of Legal Entities open to the public and the Unified State Register of Legal Entities includes: date of establishment; name and location; governing bodies; persons authorized to act as representatives; field of activity.

However, Annexes 5-7 to the Regulation on the Procedure for State Registration of Non-State Non-Profit Organizations, approved by the Cabinet of Ministers on March 10, 2014 No. 57, provide for three different registers depending on the type of non-state non-profit organizations and the information to be entered in these registers shall contain more information than is required by law to be entered in the register.

Therefore, the researcher proposes to harmonize the norms of the above legislation and to unify the register of non-state non-profit organizations.

Based on the international experience and doctrinal views, the dissertator excludes from the legislation the concept of non-state non-profit organization operating in interregional, district, city, town, village and aul areas, and proposes to divide the non-state non-profit organization into national and international types.

Based on the analysis of the experience of the United States and Germany by the dissertator, it was proposed to abolish the institute of registration of subdivisions of a non-state non-profit organization that do not have the status of a legal entity.

The dissertator analyzes a number of studies aimed at regulating the relationship between NGOs and the state agencies (K.A. Cherepov, Sh.U. Yakubov, P. Nair, D. Mullins and V. Milligan, McDonald and G. Marston, H.K. Anheier, S.Toepler, S.W. Sokolowski) and shows two main models: **the first model** is the tendency to control the activities of non-state non-profit organizations in most CIS countries and their accountability to public authorities; the features of **the second model** can be observed in the experience of developed foreign countries. According to this model, self-control and accountability to the general public are established in non-state non-profit organizations. Exceptions apply to foreign agents and foreign financial sources.

The dissertator divides the relationship between the state agencies and NGOs in Uzbekistan into the following groups: administrative procedures for registration of activities of non-state non-profit organizations by the state agencies; relations of state bodies on control of non-state non-profit organizations; the state agencies' support for non-state non-profit organizations and social partnership relations.

The third chapter of the dissertation is entitled "**Improving the activities of non-state non-profit organizations in Uzbekistan**", which focuses on prospects for improving the administrative procedures associated with non-state non-profit organizations in Uzbekistan, the priorities of state support for non-state non-profit organizations in Uzbekistan and improving the legal framework for social partnership.

This chapter critically analyzes the specificity of administrative procedures related to the organization and registration of NGOs, the compliance of legislation in this area with the provisions of the Law of the Republic of Uzbekistan "On administrative procedures". Analyzing the research (Yu.N. Starilov, J.Nematov, L. Khvan, S. Muratayev, V.M. Manokhin, V. Sadushkin, S. J. Balla, Howard N. Fenton, Jr R de Figueiredo) in this area, the author notes the need for strict compliance with the Law of the Republic of Uzbekistan "On administrative procedures" in the registration of NGOs, the regulation of their activities with the registration authorities. In addition, the regulation of all these areas requires the harmonization of by-laws with the norms and principles of this special law. It is also proposed to adopt the new Code of Non-State Non-Profit Organizations in accordance with the requirements and principles of this law.

The dissertator shows that in the current COVID-19 pandemic, the need to develop and implement the norms related to the implementation of all

administrative procedures related to the registration of non-state non-profit organizations and their symbols in electronic form is even more urgent.

Therefore, it is proposed that all public services related to the registration body should be provided through a special site and integrate all information included in the register into the interagency electronic system, NGOs should submit reports to the state agencies through a single electronic system based on a “single window”, integration into the databases of the state agencies.

Analyzing the conditions and grounds for recognizing NGOs as socially useful, the researcher shows the formation of the normative-legal framework in this area for the organizational and legal basis for the recognition of socially useful; the procedure for recognizing it as socially useful; decision-making bodies in this area; registration or certification procedure; state-guaranteed benefits for a socially useful organization; the introduction of the procedure for accountability of socially useful organizations.

Based on the experience and research of Germany, the Netherlands, France, Denmark, Ireland, Portugal, Sweden on the recognition of NGOs as socially useful and the provision of tax benefits, taking into account the contribution of NGOs in solving socio-economic problems and society development it is expedient to develop evaluation criteria and methodologies to find them useful, on this basis to assign them tax and other benefits.

CONCLUSION

The following practical proposals and recommendations were developed as a result of the research on “Improving the organizational and legal framework of non-state non-profit organizations in Uzbekistan”:

I. Scientific and theoretical conclusions

1. Based on the international experience and legal approaches defined in the international legal instruments, it should be noted that the concept of “non-state organizations” defined in the national legislation and its essence has the same meaning with such concepts as “non-governmental organizations”, “the third sector”, and embodies the features in them.

2. The Constitution of the Republic of Uzbekistan does not stipulate that membership in public associations is based on the principle of voluntariness. The principle of voluntariness is enshrined in the Basic Law only in matters of trade union membership. In our opinion, although the principle of voluntariness is not clearly defined at the constitutional level, the analysis of national and international legal documents, the legal essence of NGOs is a fundamental issue that in any case membership in NGOs should be based on the principle of voluntariness.

3. Since the main condition for the participation of non-state non-profit organizations in public life is the predominance of social, sponsorship, cultural and other socially important functions over commercial activities, it is advisable to amend the civil law so that non-profit organizations can carry out additional economic activities or other activities that generate additional income, rather than entrepreneurial activities.

4. Analyzing the period and features of development of legislative reforms in non-state non-profit organizations in the country, this process can be divided into three stages: the first stage from 1991 to 2010, the second stage from 2010 to 2017, the third stage from 2017 to the present.

5. There is no concept of “the organizational and legal form of NGOs” in the national legislation. In our opinion, the organizational and legal forms of a non-state non-profit organization can be defined as *“a system of organizational and legal conditions that NGOs must comply with in order to regulate their activities in accordance with the general legal theory”*.

6. As a result of the analysis of the normative legal acts, it was concluded that the organizational and legal form of a legal entity based on membership, formed for the purpose of simultaneously representing and protecting the common interests of both legal entities and individuals, as well as coordinating their activities, is not provided by the national legislation.

7. It was concluded that relations between the state agencies and non-state non-profit organizations in Uzbekistan are manifested in the following main forms: administrative procedures for registration of activities of non-state non-profit organizations by the state agencies; relations of state bodies on control of non-state non-profit organizations; state agencies’ support for non-state non-profit organizations and social partnership relations.

8. Strict adherence is necessary to the Law of the Republic of Uzbekistan “On administrative procedures” in the registration of NGOs, the regulation of their activities with the registration authorities. In addition, the regulation of all these areas requires the harmonization of by-laws with the norms and principles of this special law. It is also proposed to adopt the new Code of Non-State Non-Profit Organizations in accordance with the requirements and principles of this law.

9. Taking into account the role of major international non-state non-profit organizations in solving global problems, it is expedient to establish civil society research centers at leading universities in the country in cooperation with non-state non-profit organizations.

II. Suggestions and recommendations for improving the organizational and legal mechanisms of non-state non-profit organizations in Uzbekistan

10. Based on the national and international legal practice, it is proposed to introduce the concept of “non-governmental non-profit organizations” in the legislation instead of the concept of “non-state non-profit organizations”.

In our opinion, it is expedient to promote the definition *“a non-governmental non-profit organization is a self-governing organization established on a voluntary basis by individuals and (or) legal entities, which does not make income (profit) as the main goal of its activities and does not distribute income (profit) among its participants (members)”*.

11. It is proposed to define the following as the main principles of the activities of non-state non-profit organizations: *legality; voluntariness; transparency of registration; non-discrimination; transparency of activities*.

12. It is advisable to include norms on the possibility of denial of state registration for persons included in the list of those involved in or suspected of

participation in terrorist activities or proliferation of weapons of mass destruction, as well as members and governing bodies of organizations included in the list of extremist organizations as founders and members (participants) of a non-state non-profit organization.

13. It is proposed to effectively address social issues through the transfer of ownership of property of individuals to a social institution and the permanent use of profits for certain social purposes, ie the establishment of trust funds.

14. In the case of state registration of non-state non-profit organizations, it is expedient to apply the requirements of the Law of the Republic of Uzbekistan “On firm names” to non-state non-profit organizations due to disputes with other legal entities or the state agencies.

15. The Law “On non-state non-profit organizations” and the Regulation on the Procedure for State Registration of Non-State Non-Profit Organizations approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers on March 10, 2014 No. 57, due to discrepancies in the information recorded in the Unified State Register of Legal Entities, it is proposed to harmonize the provisions of the above legislation and maintain a single electronic database of the register of non-state non-profit organizations.

16. Based on the international experience and doctrinal views, it is proposed to exclude from the legislation the concept of non-state non-profit organization operating in interregional, district, city, town, village and aul areas, and divide the non-state non-profit organization into national and international types.

17. It is proposed to abolish the institute of registration of subdivisions of a non-state non-profit organization that do not have the status of a legal entity.

18. It is proposed to replace the sentence “A non-state non-profit organization may have a flag, emblem, pennant and other symbols” in the Article 19 of the Law “On non-state non-profit organizations” with the sentence “*A non-state non-profit organization may have its own symbol*”.

19. It is proposed to transfer the process of state registration of non-state non-profit organizations, their symbols, submission of their reports, notification of events to the full electronic system www.ngo's.gov.uz, introduction of the practice of automatic receipt of information on NGOs through this electronic system.

20. It is expedient for the registration body to provide public services related to non-state non-profit organizations through the electronic system of applicants www.ngo's.gov.uz by electronic signature or other means that allow identification. Once the applicant enters the electronic system, it is proposed to introduce a system of application by gradually entering data and sending documents through the electronic system, selecting the appropriate type of application through his personal account. This ensures the transparency of the process of obtaining an administrative document by the interested party, as well as preventing violations of the deadlines of administrative procedures.

21. It is proposed to introduce amendments to the legislation on establishment of the deadlines for consideration of submitted documents by NGOs in the following order:

“The submitted documents will be considered in the following terms:

no later than thirty working days from the date of submission of documents for state registration of a non-state non-profit organization;

no later than fifteen working days from the date of submission of documents for the state registration of the representative office and branch of the non-state non-profit organization, the head office of which is located in the Republic of Uzbekistan;

no later than fifteen working days from the date of submission of documents for re-registration of a non-state non-profit organization”.

22. It is proposed to state the Article 25 of the Law “On public funds” in the following wording on the reports of public funds:

“The annual report on the use of the Fund’s assets, which provides for the following, shall be published in the duly registered media within fifteen days after the audit of its activities, but not later than June 1 of the year following the reporting year:

information on voluntary donations received by the fund;

information on income (profit) of the fund from entrepreneurial activity;

the amount of other funds received (specifying the types);

information on non-monetary property transferred to the Fund;

the total amount of expenses, indicating the types of activities of the fund and administrative expenses separately;

information on the disposal of non-monetary property”.

23. It is proposed to change the agreement of non-state non-profit organizations on the receipt of funds and property from foreign persons to the notification of the receipt of funds and property. Therefore, it is proposed to replace Article 239 of the Code of Administrative Liability of the Republic of Uzbekistan with liability for violation of the procedure for failure to notify about the receipt of money and property from foreigners for non-compliance with the receipt of money and property.

24. In order to positively address the problems in the field of jurisdiction and relevance in cases where the liquidation of a non-state non-profit organization is carried out in court, issues related to the liquidation of international, republican, interregional non-state non-profit organizations registered by the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan, it is proposed to introduce a norm of implementation by the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan, the Civil Court of the Republic of Karakalpakstan, the regional civil court and the Tashkent city court, respectively, a non-state non-profit organization registered by the territorial justice authorities.

25. In order to clearly define the grounds for the suspension of NGOs, to establish specific procedures for the termination of their activities in case of violations, it is proposed to adopt the following norm:

“The activity of a non-state non-profit organization may be suspended by a court if it violates the Constitution and legislation of the Republic of Uzbekistan.

In case of violation of the legislation on non-state non-profit organizations by a non-state non-profit organization, as well as actions contrary to the purposes of the charter, the prosecutor’s office or registration authorities shall submit a report

to the governing bodies of the NGO. If these violations are not eliminated within the prescribed period, the activities of the non-state non-profit organization shall be suspended for a period of up to six months by a court decision on the basis of a petition by the prosecutor's office or registration authorities”.

26. In order to clearly regulate the process and stages of liquidation of a non-state non-profit organization, it is proposed to include the following norm in the Code on Non-State Non-Profit Organizations, which is planned to be adopted:

“Liquidation of a non-state non-profit organization

Voluntary liquidation of a non-state non-profit organization (except for the public fund) is carried out by the decision of the supreme body authorized in its constituent documents, and compulsory liquidation – by a court decision.

Registration authority or prosecutor's office:

when a non-state non-profit organization carries out activities prohibited by this Code;

a non-state non-profit organization may submit a petition to the court for compulsory liquidation of the organization if it fails to eliminate the violation that caused the termination of its activities or if such violation is repeated.

The decision to liquidate international, republican, interregional non-state non-profit organizations and representative offices and branches of international and foreign non-state non-profit organizations was made by the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan, and the decision to liquidate other non-state non-profit organizations was made by Tashkent city courts.

The decision of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan on the compulsory liquidation of non-state non-profit organizations shall not be appealed.

The decision of the Civil Court of the Republic of Karakalpakstan, regional civil courts and the city of Tashkent on the liquidation of non-state non-profit organizations may be appealed to the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan.

The founders, participants (members) of a non-state non-profit organization or the body that made the decision to liquidate the non-state non-profit organization shall appoint a liquidation commission.

Compulsory liquidation of a non-state non-profit organization in court may be carried out by a non-state non-profit organization in case of violation of the legislation and in other cases provided by law.

A court that has decided to liquidate a non-state non-profit organization may appoint members of the governing body or the head of the non-state non-profit organization as liquidators.

Liquidation of a non-state non-profit organization shall be carried out in accordance with the procedure established by the legislation.

Unless otherwise provided by this Code, the property remaining after satisfaction of creditors' claims shall not be distributed among the participants (members) of the organization, as well as members of the governing bodies or employees of non-state non-profit organizations and used for the purposes and (or) charitable purposes.

The property of a non-state non-profit organization (other than a public fund) that has been compulsorily liquidated by a court decision may be converted into state property for the purposes provided for in the constituent documents or for charitable purposes, provided that it is not returned”.

27. It is proposed to establish administrative liability for obstruction or interference in the legal activities of non-state non-profit organizations and to strengthen the legal framework of the national association of non-state non-profit organizations in this process to appeal to the competent authorities, including courts.

**НАУЧНЫЙ СОВЕТ DSc.07/30.12.2019.Уч.22.02 ПО
ПРИСУЖДЕНИЮ УЧЕНЫХ СТЕПЕНЕЙ ПРИ
ТАШКЕНТСКОМ ГОСУДАРСТВЕННОМ ЮРИДИЧЕСКОМ
УНИВЕРСИТЕТЕ**

**ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

НАРИМАНОВ БЕКЗОД АБДУВАЛИЕВИЧ

**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВЫХ ОСНОВ
НЕГОСУДАРСТВЕННЫХ НЕКОММЕРЧЕСКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ В
УЗБЕКИСТАНЕ**

**12.00.02. – Конституционное право. Административное право.
Финансовое право и таможенное право**

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации доктора философии по юридическим наукам (PhD)

Ташкент – 2020

Тема диссертации доктора философии (PhD) зарегистрирована Высшей аттестационной комиссией при Кабинете Министров Республики Узбекистан за № В2020.2.PhD/Yu108.

Диссертация выполнена в Ташкентском государственном юридическом университете.

Автореферат диссертации размещён на трёх языках (узбекском, русском, английском (резюме)) на веб-странице Научного совета (<https://tsul.uz/uz/fan/avtoreferatlar>) и Информационно-образовательном портале «ZiyoNET» (www.ziyounet.uz).

Научный руководитель:

Мусаев Бекзод Турсунбоевич,
доктор философии по юридическим
наукам (Phd), доцент

Официальные оппоненты:

Мухамедов Уткирбек Хазраткулович,
доктор юридических наук, профессор

Асадов Шавкат Гайбуллаевич,
доктор юридических наук, доцент

Ведущая организация:

Таможенный институт
Государственного таможенного
комитета Республики Узбекистан

Защита диссертации состоится 27 ноября 2020 года в 10:00 часов на заседании Научного совета DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02 при Ташкентском государственном юридическом университете (Адрес: 100047, г.Ташкент, улица Сайилгох, 35. Тел.: (99871) 233-66-36; факс: (998971) 233-37-48; e-mail: info@tsul.uz).

С диссертацией можно ознакомиться в Информационно-ресурсном центре Ташкентского государственного юридического университета (зарегистрирована за № 938) (Адрес: 100047, г.Ташкент, ул. А.Темура, 13. Тел.: (99871) 233-66-36).

Автореферат диссертации разослан «12» ноября 2020 года.

(протокол реестра № 7 от «12» ноября 2020 года).

Р.Р.Хакимов

Председатель Научного совета по
присуждению ученых степеней, доктор
юридических наук, профессор

И.Р. Беков

Научный секретарь Научного совета по
присуждению ученых степеней,
кандидат юридических наук, и.о.
профессора

М.А.Ахмедшаева

Председатель Научного семинара при
Научном совете по присуждению
ученых степеней, доктор юридических
наук, профессор

ВВЕДЕНИЕ (аннотация диссертации доктора философии (PhD))

Цель исследования заключается в разработке рекомендаций и предложений по совершенствованию организационно-правовой основы негосударственных некоммерческих организаций Республики Узбекистан.

Объектом исследования является система правовых отношений, связанное с совершенствованием организационно-правовой основы деятельности негосударственных некоммерческих организаций Республики Узбекистан.

Научная новизна исследования состоит из следующих:

предоставляется обоснование необходимости полной электронизации отношений негосударственных некоммерческих организаций с государственными органами при создании и организации своей деятельности;

обосновывается то, что учащиеся старше десяти лет могут добровольно стать членами негосударственных некоммерческих организаций, которые ведут свою деятельность в форме спортивного клуба;

обосновывается необходимость отмены порядка регистрации региональных отделений негосударственных некоммерческих организаций;

обосновывается необходимость отмены предоставления описания символа при регистрации символа негосударственной некоммерческой организации;

обосновывается вопрос о том, что внебюджетные средства образовательных учреждений, а также поступления от контрактной формы обучения и членские взносы спортивных клубов должны быть источником финансирования спортивных клубов при государственных образовательных учреждениях.

Внедрения результатов исследования. На основе научных результатов, полученных по исследованию темы совершенствования правового регулирования внешнеторговых отношений:

предложение по необходимости полной электронизации отношений негосударственных некоммерческих организаций с государственными органами при создании и организации своей деятельности принято во внимание при разработке статьи 10 проекта кодекса о Негосударственных некоммерческих организаций Республики Узбекистан (справка №9/4-3/5-3018 от 24 июня 2020 года Министерства юстиции Республики Узбекистан). Реализация данного предложения послужит электронизации процессов, связанных с оказанием государственных услуг ННО;

предложение о том, что учащиеся старше десяти лет могут добровольно стать членами негосударственных некоммерческих организаций, которые ведут свою деятельность в форме спортивного клуба было принято при разработке пункта 17 Положения о спортивных клубах при государственных образовательных учреждениях, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Узбекистан №542 от 16 июля 2018 года «О мерах по организации спортивных клубов при государственных образовательных учреждениях». (справка Министерства физической культуры и спорта Республики Узбекистан от 17 августа 2020 года №02-07-08-2179). Реализация данного предложения послужит определению возраста при вступлении в ННО в форме спортивных клубов;

предложение о необходимости отмены порядка регистрации региональных отделений негосударственных некоммерческих организаций было принято во внимание при разработке статьи 18 проекта кодекса о Негосударственных некоммерческих организаций Республики Узбекистан. (справка №9/4-3/5-3018 от 24 июня 2020 года Министерства юстиции Республики Узбекистан). Реализация данного предложения послужит отмене лишних процедур, связанных с государственной регистрацией региональных отделений;

предложение о необходимости отмены предоставления описания символа при регистрации символа негосударственной некоммерческой организации принято во внимание при разработке статьи 62 проекта кодекса о Негосударственных некоммерческих организаций Республики Узбекистан. (справка №9/4-3/5-3018 от 24 июня 2020 года Министерства юстиции Республики Узбекистан). Реализация данного предложения послужит упрощению процесса регистрации символов ННО;

предложение о том, что внебюджетные средства образовательных учреждений, а также поступления от контрактной формы обучения и членские взносы спортивных клубов должны быть источником финансирования спортивных клубов при государственных образовательных учреждениях было принято во внимание при разработке пункта 5 постановления Кабинета Министров Республики Узбекистан №542 от 16 июля 2018 года «О мерах по организации спортивных клубов при государственных образовательных учреждениях», а также при разработке пп.7, 10, 20, 25-27 Положения о спортивных клубах при государственных образовательных учреждениях, утвержденного данным постановлением. (справка Министерства физической культуры и спорта Республики Узбекистан от 17 августа 2020 года №02-07-08-2179). Реализация данного предложения послужит определению финансирования ННО, ведущих свою деятельность в форме спортивных клубов.

Состав и объем диссертации. Диссертация состоит из введения, трех глав, заключения, списка использованной литературы. Объем диссертации составляет 155 страниц.

ЭЪЛОН ҚИЛИНГАН ИШЛАР РЎЙХАТИ
СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ РАБОТ
LIST OF PUBLISHED WORKS

I бўлим (I часть; I part)

1. Нариманов Б.А. Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотларига давлат хизматларини кўрсатишга оид маъмурий тартиб-таомилларни такомиллаштириш масалалари // Юридик фанлар ахборотномаси. Ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнал. – № 3. 2020.– Б. 41-47. (12.00.00; №20);

2. Нариманов Б.А. Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотларни давлат рўйхатидан ўтказишга оид маъмурий тартиб-таомилларни такомиллаштириш масалалари: қиёсий-ҳуқуқий таҳлил// “Ҳуқуқий тадқиқотлар” электрон журнали (www.tadqiqot.uz). – №5.2020. – Б. 31-37 (12.00.00);

3. Нариманов Б.А. Нодавлат нотижорат ташкилотлар тарихи ва ривожланиш тенденциялари // Ўзбекистон миллий ахборот агентлиги (УЗА) – uza.uz сайтининг илм-фан бўлими (электрон журнал) –№2.- 2020 . – Б.68-81. (12.00.00);

4. Нариманов Б.А. Нодавлат нотижорат ташкилотлари тарихи ва назарий-ҳуқуқий асослари // “Ҳуқуқий тадқиқотлар” электрон журнали (www.tadqiqot.uz). –№8.2020. – Б. 12-19. (12.00.00);

5. Нариманов Б.А. Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотлари ташкилий-ҳуқуқий асосларининг ривожланиши // Ўзбекистон қонунчилиги таҳлили, 2020. – №2. – Б. 29–35. (12.00.00; № 9);

6. Нариманов Б.А. ННТ – фуқаролик жамиятининг ўзаги // Ҳуқуқ ва бурч – №9.2020. – Б. 24-28 (12.00.00; №2);

7. Нариманов Б.А. Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотлар фаолиятини тугатишнинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш масалалари //– uza.uz сайтининг илм-фан бўлими (электрон журнал) –№4.- 2020 . –Б. 44-54; (12.00.00);

8. Narimanov B.A. Legal mechanism for state support of non-governmental non-profit organizations in Uzbekistan: comparative legal analysis // International Journal of Research & Development/ (Impact Factor: SJIF Impact Factor: 7.001) V.5, pp. 192-198;

9. Narimanov B.A. Issues of improvement of legal basis of liquidation of non-profit organizations in Uzbekistan // EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR) - Peer Reviewed Journal; (Impact Factor: SJIF Impact Factor :7.032), V.6, pp. 380-387;

10. Нариманов Б.А. Нодавлат нотижорат ташкилотлар тарихи ва уларнинг назарий-ҳуқуқий асослари. Республика давра суҳбати материаллари тўплами. – Yoshlarning innovatsion faolligini oshirish, ma'naviyatini yuksaltirish va ilm-fan sohasidagi yutuqlari mavzusidagi 2-sonli respublika ilmiy-onlayn konferensiyasi materiallari to'plami. 2020. –Б. 16-20;

11. Нариманов Б.А. Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотларининг ташкилий-ҳуқуқий шакллари тақомиллаштириш // “Янгиланаётган Ўзбекистон ёшлари ва инновацион фаолият” мавзусидаги Иккинчи республика кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами. 2020. –Б. 12–15.

12. Нариманов Б.А. Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотларининг ташкилий-ҳуқуқий шакллари: назарий-ҳуқуқий таҳлил // IX Global science and innovations 2020: Central Asia, International scientific conference, Kazakhstan 2020. Pp. 24-27.

13. V. Narimanov. The prospects of improving the organizational-legal framework of non-governmental non-profit organizations in Uzbekistan // Scientific research results in pandemic conditions (COVID-19) Proceedings of International Multidisciplinary Conference, Part-5. Shawnee, USA 2020. Pp. 154-157.

II бўлим (II часть; II part)

14. Нариманов Б.А. Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотлар тарихи ва ривожланишининг асосий тенденциялари // Юрист ахборотномаси, – №3. 2020. – Б.18-29.

15. Нариманов Б.А. Нодавлат нотижорат ташкилотларини ижтимоий фойдали деб эътироф этишга оид хорижий тажриба. Germany Berlin European conference, 2020. Pp. 24-27.

16. Нариманов Б.А. Мадиев Ф.Х. Ўзбекистон Республикасида маъмурий юстиция ва унинг ривожлантириш истикболлари. “Ҳуқуқий тадқиқотлар” электрон журнали (www.tadqiqot.uz). –№5.2020. – Б. 100-110. (12.00.00; 19);

17. Atikov D., Madieyev F., Narimanov B., Issues of improvement of administrative justice in the republic of Uzbekistan: national and foreign practice // International Journal of Psychosocial Rehabilitation ISSN: 1475-7192, Date: 20.02.2020. Pp. 1569-1576;

18. Нариманов Б.А. “Ҳуқуқни шарҳлаш – қонун ҳужжатларидан кўзланган мақсадга эришишнинг муҳим омили” // 2018 йил апрель ойида ўтказилган “Ҳуқуқ нормаларини қўллаш ва шарҳлаш муаммолари” мавзусидаги илмий семинари мақолалари тўплами. Т.2018 й.;

Автореферат «ТДЮУ Юридик фанлар Ахборотномаси» журнали тахририятида тахрирдан ўтказилиб, ўзбек, инглиз ва рус тилларидаги матнлар ўзаро мувофиқлаштирилди.

Босишга рухсат этилди: 11.11.2020
Бичими: 60x84 1/8 «Times New Roman»
гарнитурда рақамли босма усулда босилди.
Шартли босма табағи 3. Адади: 100. Буюртма: № 38

100060, Тошкент, Я. Ғуломов кўчаси, 74.
Тел.: +998 90 9722279, www.tiraj.uz

«TOP IMAGE MEDIA»
босмаҳонасида чоп этилди.

